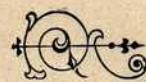




WWW.UNILIB.RS



S R Đ



God. III.

Dubrovnik, 16. Februara 1904.

Br. 3.

U R O Š U T R O J A N O V I Ć U.

ODA ALKAIČNA.

— Pavle Orlović. —

Kad divla kosa nesitog krvnika*)
tvoj kr'jepki život udarom pretrže,
zar smrt bje to, il' udes
te no okove v'jencima spaja?

A tek te plamnim krilom, u slobodnom
svom letu, srpska vila dodirnula
u onoj čudesnoj noći,
kojoj jošte prozorja nema!

A tek si zatravljen u svijet zašao,
u sreu drhtećem i oku plamtećem,
u gorućoj noseći pjesmi
sve naroda tvog ideale!

Oj srpska Boko, borbom ovjenčana
viteške tvoje djece plemenite,
na herojska majčina nedra
primi i ovog patnika svoga!

A vi sa mora jadranskog pjeneći
valovi, nos'te mu slobodne pozdrave
iz svijeh srpskih domova
uz zavjetnu osvete**) himnu,

Nos'te mu i cv'jeća; cv'jećem mu kitite
grob hladni, neka pjesniku odlane,
uz suze i cv'jeće kad čuje
zavjet i molitvu otaćbine!

*) smrt, **) kosovske.



IZ RENESANSE.

Slike iz bokeškog života.

— Vicko Matov Tripković (Podnopoški). —

5.

(3)

U mjesec dana, što je konte Krsto bio doma u Dobroti na dopustu, vidjelo ga se češće u Kotoru, gdje elastičnim korakom preko place na desno okreće u ulicu suda ispod ruke s mladim odvjetnikom prijatno odgovarajući na smjerne pozdrave Kavčanâ i Tivčanâ, negdašnjih kmetića njegove obitelji.

Konte Janković hoćaše po što po to da uredi zamršene posle, koje mu je pokojni otac ostavio, a potežu se po sudu već dvadeset i pet godina; ali i s novim bržim sudbenim postupkom nije to bila laka stvar i zebna ščaše ufatiti suce, čim bi u suckoj zgradili opazili konta Krsta, jer ne bješe zapletenije parnice na tom sudu od njegove.

Gdjekoja Kotorka, gledajući s prozora mladog kapetana vitkog stasa, crnih, sjetnih oči a marcijalnog držaњa, uzdahnula bi, zaboraviv na svog vjerenika, koji tu dole u dućanu na trgu fino reže šunku sluzi činovnika ili toči rakiju Grbjanima, koje gosti sumještanin im, te se neki dan vratilo poslije tri godine iz Carigrada, pa se leventa s gepom punim bakrenog novea, kojim dobro podrma prije nego li će da plati.

Ne uzdiši, mlada Kotorko, jer najviše što bi dočekala od konta Krsta bilo bi to, da te kao Turkiňu zatvori u kojoj dobrockoj kuli, da mu hraniš sokoliće dok im podrastu krila, pa da te onda samohranu ostave i samo kad i kad kroz Verige dodu naći; a tvoj će ti vjerenik brzo sagraditi vilu u Škalarima ili Peluzici, i ti ćeš okićena starinskim nakitom kakve konteše igrati valcer, dočim će te iz prikrajka vas blažen mortiti tvoj dućangija!



II.

1.

Tripuń dan 1900. bješe osvanuo studen, ali proti svačijem očekivańu lijep. Još jučer na Svićeńicu mećava kao za igru stvorila bila od Boke fjord; nego po noći jugo s kišom okopnilo snijeg, a onda okrenula Tripunica, rašćerala oblake, osušila u tren putove, pa oko devet sati iz jutra granulo sunce, kao u proleće, te izdajničkim zrakama mamilo svakoga na plokatu ispred katoličke katedrale u Kotoru, da motri u dobrocko odijelo odjevene vite momke plemenitoga tijela bokeške Mrnarice.

Pengeri kućâ, koje rese plokatu sv. Tripuna, bili su okićeni lepoticama s frizurom „alla Alexandra“. Gdjekoje od njih bile s pariškim klobučićem na glavi: sigurno gošće za kratko vrijeme, dok traje kolo Mrnarice i svečano po gradu u ophodu nošeće sv. Moćî.

Na pengeru baš vis-à-vis portalu crkve sv. Tripuna živahno se razgovarala Irma Grilović sa svojom guvernantkom, Marinom Filipovnom. Transteverinsko oko Irmino i koketno držaće Marine Filipovne mamilo je ne samo muškarce na plokatu, nego i većina lepotica gledala ih je, jer su njih dvije davale u malenom tom gradiću bon ton u toaleti.

Pred četom Mrnarice stajaše kapetan joj doktor Krile Šestokrilović, koji, mjesto da motri kolo što ga začiće hitri momci „plemenitoga tijela“ uz svirku glazbe, te je udarala himnu, spjevanu od starine pjesnika Pava Kamenarovića, — mrko gledaše put kuće konta Smeccchia, gdje uza zid bjehu naslođena dva mlada strana gospodina, koji su, stojeć na izdjelanu kamenu, što tu čekaše na majstora zidara bliže vojničke zgrade, nadvisili glavom svjetinu na plopati i kako se on kradimice okom osvjedočio, živahno razgovarali očima s Irmom Grilović i Marinom Filipovnom.

Te godine Dobroćani, koji od pamtvijeka imadu pravo da daju Mrnarici iz svoje sredine majora, bjehu kao rijetko kada sretne ruke, jer im bješe moguće tu čast dati kapetan Niku Sokoloviću, koji je bio otrog dva mjeseca došao doma. Kapetan



У Н И В Е Р З И Т Е Т С К А Б И Б Л И О Т Е К А

Niko gledaše kolo opkojen časnicima Mrnarice i bješe na oko veseo, kada je pozdraviv po vojničku iz daleka Irmu Grilović svrnuo oko i po ostalim penderima, pa ugledao Slavju Perinović. Gospodica Slavja sa tetkom joj kontešom Ninom bješe taj dan gošća svoje rođakiće po majci. Otac joj konte Andro Perinović otputovao otrag deset dana put Odese, da zajedno s kontom Krstom Jankovićem uredi ostavštinu kavalijera Pera T., koji je u Odesi na priječac na sami Badni dan umro, a u oporuci njih dvojicu molio da budu izvršiteći zadnje mu voće.

* * *

Marina Filipovna opazi da je doktor Šestokrilović počeo po gdjekada pogledati put Irme Grilović i obavijesti je o tome. Irma, od koje je doktor Krile, ima tome skoro pet mjeseci, glavu okrećao, ne povjerova odmah; ali se u brzo osvjedoči da je to istina i stoga sprema. Mnogo ne potraja i ona je mogla, dočekavši velikim nénim crnim očima Krilov pogled, značilem tobože ko je sve po prozorima, ovoga opet ukrotiti. On prototip starih Peraštana, koje isti sileni nekada Dobroćani zvali „Silni“; on, kojega vođu ništa ne moguše slomiti, u čas zaboravi petomjesečnu muku i jad, što mu Irma zadala. Iz početka sramežljivo, stideći se samoga sebe, pogledao je doktor Šestokrilović Irmu; ali kada se osvjedoči da ga ona očima za oprost moli, oslobođi se i gledaše pouzdaњem u nju on sve do čas prije svijestan da je bio otrag pet mjeseca igračka u nénim rukama.

Marina Filipovna, koja je vas svoj ženski majstorluk toga dana bila namijenila jednom od ona dva strana gospodina kod kuće konta Smeccchia, isto opazi da je doktor Krile opet ulovan, pa rekne Irmu:

— On revenit toujours à son premier amour¹⁾!

— Pauvre homme²⁾! — odgovori joj Irma i polubi je, a pri tom gledaše Krila i očima mu kazivaše da je nemu namijeňen taj polubac. Doktor Krile se osmijehnu da odmah za tijem problijedi, i trebalo mu je skupiti svu snagu, svom silom zama-

¹⁾ Čovjek se uvijek povraća na svoju prvu ljubav.

²⁾ Jadan čovjek!



hnuti golom demeškiњom i isprsit se što je jače mogao, da dade svojoj četi zapovijed: „Na počast!“ jer su prenosili sv. Moći. Ali sve mu naprezaњe ne pomože: glas mu zvučaše kao da dolazi iz groba. Mnogo ko od svjetine, sto bješe tu na placi, znavajući jaki bariton Krilov, poglednu ga u čudu što mu je; a i Irmi bješe teško, kada ču promukli glas Krilov; nego to potraja samo tren, pa obufativ Marinu Filipovnu oko pasa pjevajući stane š nōm plesati po sali polku.

* * *

Prije pet mjeseci poslije one afere s vojničkim časnikom, doktor Šestokrilović primi najprije anonimno pismo, koje mu saopćivaše da Marina Filipovna, a ne Irma, šale raňenom mu suparniku u bolnici svaki dan kitu svježeg evijeća; pa onda mu stiže drugo, koje ga svjetovaše da se mane Irme i bije boj za srpsku stvar, koja da je više no ikad u Boki ugrožena. Doktoru Šestokriloviću to prvo anonimno pismo pokoleba uvjerenje da je baš Irma ljubakala s Führerom (tako se zvao onaj vojnički časnik, koga je on na međdanu samo ranio, a glas pukao da je bio ubijen) i dođe do zaklučka, da je de facto Marina Filipovna s Führerom ljubakala, a Irma, ako je Führera gledala, da je to radila samo da nega Krila napravi ljubomornim. Nemu, čovjeku punu fantazije, ne bješe teško doći do te pomisli, koja ga je doista pekla, ali u isti mah se muškog mu ponosa ugodnije dojimala, jer mu lakše bilo podnijeti, da ga je žena nathitrla, nego da ga je suparniku zapostavila. I doktor Krile šeaše da se pomiri s Irmom uza sve opomene starice mu majke i rodaka mu pomorea, koji bješe, sada zdrava oka čovjek, u mlađim godinama također zaludio za jednom Grkićom, a sada mu u kapetanskoj kabini uz barometar i termometar stajaše uza stijene tik optičkog sekstanta pribijen kip gole ženske, koja ide. Nego kad mu se kapetan-Ljubova gospoda Ande Morović, koja bješe najbliža susjeda gospodi Grilović u Stolivu, zakle da je ona Irmu viđevala u razgovoru s Führerom, i da je ovaj Irmi, a ne Marini Filipovnoj, šilao iz Kotora bukete kamelijâ po njihovom djetiću Ivu, pa da



je gospođa Olga s pristajaњem Marine Filipovne stvar preokrenula samo da Irmi sačuva dobar glas, Krile se odluči da muku muči i ljubav pregori.

2.

Sutri dan Tripuña dnevi u gluho doba noći pisao je doktor Krile Šestokrilović u svojoj sobi starinskoga dvorca u Perastu u biležnicu ovo: „Poslije pet mjeseca“.

— „Uzalud sve, ja je ne mogu zaboraviti. Toliko sam puta čak i o tom razmišlao, da li nijesam bio sugeriran, ili da se nijesam sugerirao. Gledao sam se sugerirati da je ne volim; gledao sam sebe osvjedočiti da sam došao do sukoba s Führenom jedino od jada, što Srpkina voli Švabu. Nastojao sam se u drugu zaštitit. Uzalud! — Koliko li puta nijesam, prevrnuć u misli svoje aventure, gledao sam sebe ubijedit, da sam u vijek ludovao za koketama, pa da i Irmu nijesam volio nego samo radi ne koketnog držanja. Nijesam volio! Ne laži, ti je još i sada voliš, nego hoćeš da se varas!“

Kad ovo pribiježi diže se doktor Krile i nagnuv butelu tivackog vina dugo joj grlić ljublaše, kao što je to činio, kad bješe studentom u Beču, a pisaše novelu „Berdan“ za „Čakci Almanak“.

Pripaliv staru studencku lulu, koracao je doktor Krile velikim koracima po popločenom podu nehotice naturiv na glavu burševsku kapu, koju je još studentom oteo jednom švapskom drugu u sveučilišnoj auli iz samoga jogunstva da s njim kašće mejdan dijeli. Pade mu na um, kako mu je ludo i u isti mah tragično obršio pokojni stric radi jedne ženske, koja ne bješe dostoјna ni da mu cipele čisti, poslije nego je živio cijele dvadeset godina kao don Juan. Zamisli se, da nije to kod nega atavizam, ali samo za čas ostade pri toj misli, jer nagnuv butelu slatko se nasmija, kad se pri tom sjeti kako je neki dan samotan hodeći po ulicama kotorskim slučajno čuo, kako se jedan radnik svom drugu tuži radi nesretne ljubavi, pa da se hoće baciti u Gordić; na što ga drug gurnu rekav mu: „Che u Gordić, butti te al gotto¹⁾!“

¹⁾ Ne u Gordić, podaj se čaši.



U to zazvoni električno zvonce blizu same posteљe mu. Doktor Krile otvor i upitav ko je, jedva ču kroz onu buru da ga zovu k na smrti bôniku Matu Krsta Matova. Histro se maši svoje ljećničke torbice i hodeć niza stube sam sebi govoraše: „Non al gotto, ma al lavoro¹⁾! U radu je spas!“

3.

Dok je doktor Šestokrilović prolazio ispred zapuštenih palača peraških zaboraviv na svoje muke i misleći jedino o bôniku, kojemu je hodio, Irma Grilović n noćnoj toaleti ogrnuta finom astrahanskem pelicom sjedila je u svojoj spavaćoj sobi u Kotoru i ovako u sebi govorila:

— „Krile je doista u mene, a ne u moje hilade, kako sam to prije mislila, zaљublen! Ali jesam li ja u ñega? U ovoj svojoj sumni me je i iskusna Marina Filipovna utvrdila, kada je kod nas večeras bio na sijelu ruski i talijanski poslanik s Cetinja..... Ne, nije mi mrzak onaj Talijanac, i ako afektira! Pa nije antipatičan ni onaj suplenat, kojemu se iz cijelog ponašanja vidi da je sin nižeg činovnika, koji, kad je u komisiji sa svojim starješinom, prije nego li se založi, gleda kako mu se starješina zalaga.

„Bože, ala su glupe ove Kotorke! Samo što sam tog suplenta dvaput poglednula, odmah su večeras neke upitale majku mi, je li istina da sam doktora Krila do sada tri puta odbila!

„Ova Marina Filipovna vaļa mi zlata! Ona ima razlog kada mi govoriti, da se naužijem djevojavaća, jer udata jedanput vas čar života prestane. Ona mi je otvorila oči i prikazala muškarce u pravom svijetu. Kako sam prije naivna bila!

„Sutra kao obično deset minuta prije osam ura suplenat će mi proći pod prozorom i ja moram biti između zavjesâ. Onda sam slobodna sve do osam i tri četvrti, kada tobože slučajno plokatom prolazi sudac u ured. I ñega moram poglednuti, ali ne kao onog suplenta, nego više koketno, kao što oficire gleda Ketty, kada pjeva u café chantant.“

Ovo zadne rekne Irma na glas i podignuv u vis svijeću pristupi mletačkom zrcalu, pa koketno poglednu, kao da je su-

¹⁾ Ne čaši, već radu.



dac u n̄emu. Zadovoљna sama sobom osmijehnu se, a grivna bisernih zubi ukaza se iza purpurnih joj vlažnih usnica. Kako je bila digla u vis svijeću desnom rukom, astrahanska pelica smaknu joj se s desnog ramena i u zrcalu joj se vidjela gola sve do ispod nešto osmuglena pazuha poput alabastra bijela ruka. Niz labudov bijeli joj vrat spuštala se crna svilena kosa i kao gavranovim krilom sakrivala lake bore tanke košule oko djevičanskih joj grudi..... Irma se zacrveni i brzo udunuv svijeću odstupi od zrcala. Da se nije stravila od svoje lepote!

Kada je malo za tijem Marina Filipovna, šume približiv se vratima Irmine sobe, kroz klučanicu gledala, opazila je pri plamičku kandila, što je cikilio pred Bogorodičinom ikonom, gdje se klečeć Irma moli sklopiv ruke, koje bi u onoj polutmini kao katramom namazane izgledale svakome drugome osim Marini Filipovnoj, koja je također običavala prije nego li će na počinak dobro oprati ruke toaletnim sapunom, a onda navući duge kožne rukavice, da joj koža u jutru bude svježija i mekša.

Da je slučajno dopao ruka Marine Filipovne prevod Juvenalovih pjesama, posigurno bila bi ona svojoj učenici Irmi tumačila, kako je Popeju Sabinu, Neronovu ženu, i na putovanju pratila četa magaričâ, od kojih mljeku i osobitog brašna napravila bi tjesto i po noći kao masku stavila na obraz, eda joj sačuva svježu put. Bi li bila dobra učenica i to pokušala!

4.

Bilo je oko sata po ponoći. Mjesečina plavlaše vedrim kao cklo nebom. U sjeni, što je bacaše lijevi zvonik sv. Triputa tik samog mjesta, o kojem predaja kaže Milošev buzdovan da je pao, kada je ono za opkladu s kotorskom gospodom prebacio crkvu Lazaricu, stajaše muška neka prilika dugim zimskim plaštrom omotana sve do oči, koje su skoro neprekidno gledale put prozora gospode Olge Grilović. Već se čitav sahat ta prilika tresla tu na buri, kad se svijeća u sobi Marine Filipovne približi prozoru, nekakav znak napravi i odmah udune.

Malo poslije toga izade ženska prilika s dugom, gustom koprrenom preko lica iz vrata od kuće gospode Grilović. U to se sa



UVERZITETSKA BIBLIOTEKA
tvrdavice sv. Ivana kroz onu buru ču povik vojnika: „Gewehr heraus!“ — a prilika ta na oko stravlena za čas se zaustavi, dok joj brzim koracima ne pristupi ona druga iz sjene zvonika, nešto joj šapnu i obje se upute put obale na parobrod, koji je na četiri sahata izjutra krećao put Trsta.

Kotor spavaše dubokim snom i njih dvoje ne sretoše ni žive duše u ulicama, kojim prolazahu; a i da mimoidoše koga sigurno ih ne bi prepoznao pri onoj rasvjeti, koja nije boja od vrhgorske.

Vojnik se i financijalna straža začudiše, kad opaziše njih dvoje, otmenu gospodu, gdje se smjerno pokloniše i prekrižiše pred starinskom ikonom, koja стоји u zidu unutra gracke kapije, obložena zavjetima, od kojih se odbijalo svijetlo kandioca. Nego još ih neko vidje prije nego li kroz mali otvor željeznih grackih vrata stigoše na parobrod. Budno oko Martina „maloga“ opazilo ih i iz daleka sve do na parobrod dopratilo, ali uzalud, jer ne moguće doznati ko su to dvoje. Kada je za to upitao pospanog Lloydovog sobara, ovaj onako zlovođan iza sna za malo da ga nije nogom pozdravio. Ništa za to! Martin „mali“ sahat prije nego li će parobrod otpotovati pokuca na vrata Martina „velikoga“ i referira stvar, a Martin „veliki“ skoči na noge junačke, pa po onoj Tripunici na parobrod, da putuje do Dubrovnika. Lloydov poslovoda ne malo se začudi, kada vidje ovoga masno plaćenoga gospodina po onakoj zimi da putuje, a na parobrodu nema ništa magnetičnoga do igle deklinacije.

Sutri dan iza toga u večer u svom uredu Martin „veliki“ lut kao zmija psikaše na Martina „maloga“. „Ne luti se dragi Martine! Nije to prvi put, što si uzeo rog za svijeću: što si pratilo ljubavni par, a ti mislio da su egzotične tice!“

* * *

U jutro oko sedam sati, kao običajno, Konavôka sluga ponijela kafu Marini Filipovnoj na posteљu, a kada je ne našla, nego netaknut krevet, odmah to javila gospodi Grilović. Čim dode u sobu guvernantke svoje kćeri, gospodi Olgi upane u oči zapećaćeno pismo na stolu, koje je na nju glasilo. U tom



је писму моћаše Marina Filipovna за опроштење што тако нагло и не јавив јој се одилази; када доде згода да ће јој рећи зашто је то учинила, а тада сигурно да ће јој господија Olga повладити тај корак; да јој је веома до тога да се не сазна у gradu да је тако отиšla, и да дарива за то јутање Konavôki слузи дијаманти брош, који је оставила у кутији на лавоару; да..... Него ово задне ни својој кћерци Irmi ne приповеди господија Grilović.

* * *

Tog истог дана по подне обазна господија Grilović, да је у кући сикофанта за objедом слуга, којој је у djelokrug спадало припремати ručak i povijedati gracke новости, тај дан приповиједала како се по gradu говори, да је Irma Grilović побјегла s jednim oficirom put Trsta. Da odmah s почетка tim glasinama stane na rep, господија Olga s Irmom napravi tog popodneva više posjeta, на којим је aranžirala jednu забаву u доброврорне svrhe i onako mimogred žalila што им при том aranžiraњу fali duhovita Marina Filipovna, која да je отputovala k бônom bratu u Harkov.

(Nastaviće se).



МУДРЕ ИЗРЕКЕ.

— X. —

1. Александар умре, Александра сахране, Александар се враћа у прах; прах је земља; од земље се прави мело; па зашто се мелом тим, у које је он претворен, не би могла зачепити бачва пива? *Шекспир* превео *Костић*.

2. Народ цијени снагу поврх свега. *Гете*.

3. Ко не зна себе да зауздава — зар тај хоће да буде слободан? а ко зна — је ли или није? *Фајхтерслебен*.

4. Прије најбогатије земље бијаху оне где природа бјеше најнадарнија, сада су оне где је човјек најрадљивији.

Букле.



O S V E T A.

Novela iz dubrovačke prošlosti.

Prijatelju Pavlu Orloviću

posvećuje M. de Valois.

(3)

III.

Noć je već zasjela bila, a mjesec je svijetlo prelijevalo se o srebrnu kubu stône crkve. Gradom je vladala potpuna tišina, samo bi je kad i kad prekinuo bahat gradskih stražara, koji su ulicama obilazili, da vide je li sve mirno i u redu.

Od jednom se rastvorile vrata Gučetićeve palače i gospod Ivo izade zaognut plaštem, jer je na dvoru bilo zahladilo.

Uputio se je, i kao da se zamislio; zaustavi se pred kneževim dvorom, zagleda se u prozore, pa naprijed put stana gospode Mare Červe.

Svetiške odsijevahu o eakla vlasteoske kuće, a žamor i smijeh dopirao je i na gradsku ulicu sv. Nikole.

Gospod Ivo nešto u sebi zamrmla, približi se vratima i zakuca.

— Ko je? nakon malo, jedan će glas sa prozora iz nahlađena grla.

— Stara siđelica, gospodar će Ivo. Ovako ga je gospoda Mare u šali zvala, jer se nije htio ženiti.

Vrata se otvorile i gospod Ivo uzađe stube.

Na stubama ga pričeka Marin Držić, vlastelin i tadašnji vicarius, negov stari prijatelj i ako bi se često radi opriječnih ideja žestoko prepirali. Držić je bio čovjek mirne čudi i iskren, a Gučetić naprasit i preveć sebičan.

— Ho, ho, gospodu Ivo, ben veña¹), služi se ovamo, baš si ti još mańko da bude opera completa²); a o'kle ti to večeras?

— Baš sam ti večeras iz Stona, odgovori Gučetić.

— A nosiš li nam dobrijeh noticija?³) Kakò tamo tvoji?

— Nè bene nè male⁴), reče Gučetić.

— Dunkve⁵) nešto ipak novo, kad je tako.

¹) Dobro došao. ²) potpuno. ³) vijesti. ⁴) ni dobro ni zlo. ⁵) dakle.



— Pune ruke posla, ma o temu drugi put. A gdje je gospođa Mare? Dopo tanto¹⁾ da i nū vidim.

— Evo je ovamo u konversacijoni²⁾, divertiskaju me mañifiko³⁾; a još gospođa Cvijeta, ono ti je prava cīma⁴⁾, vēceras ti me je uhilita pod bandijeru⁵⁾, ne da mi mira, bode me sa svijeh strana, a sikuro sad ēe i još više kad vidi tebe.

— Naturalo⁶⁾, reče Gučetić, para⁷⁾ da smo istoga temperamenta.

Držić izvede Gučetića do velike sobe, otvori vrata, a iz sobe ēe kao jedan glas: Gosparu Ivo, dobro došō! Che nuova? i t. d. a osobito se isticao glas gospođe Cvijete Sorgo.

Gučetić se nakloni prisutnjem, približi se gospodi Mari i prignuvši se požubi je u ruku; a ona mu ponudi stolice da sjede pokraj nē.

Gospar Ivo, omjerivši prisutne da vidi je li slobodan, reče:

— U mene vam nema ništa nova, sve staro; a vi meni recite, što ima nova u gradu, jer vi dobro znate da smo mi u Stonu daleko od ostalog svijeta.

— Ali nam barem lijepo pripovidi, što ima nova u Stonu, prihvati gospođa Mare.

— Stoñani kako Stoñani, odvrati Gučetić, oni sved isti, kočuti⁸⁾ pa kočuti, više puta nađem se na stotinu muka; kad zabiju što u glavu ne bi im niko više izvadio. Mogō bi bit jedino miran, kad bi ih puštio da činu što hoće.

— Naturalo, na to ēe Držić, ne intrigavajmo⁹⁾ se mi u nih, pa ne ēe ni oni u nas.

— Čudim se tebi, Marine, primijeti mu Gučetić, almeno¹⁰⁾ ih ti poznaš, perke¹¹⁾ si i ti bio nihov knez.

— Sikuro, ali per dir la veritā¹²⁾, bio sam kontenat¹³⁾ i miran.

— Ha, ha, ha, nasmije se gospar Ivo. A reci mi, molim te, zašto si rinunciô¹⁴⁾, kad si bio tako kontenat?

¹⁾ nakon toliko. ²⁾ razgovoru. ³⁾ zabavljaju me prelijepo. ⁴⁾ prepredeňak. ⁵⁾ ja sam joj nišan. ⁶⁾ naravno. ⁷⁾ regbi. ⁸⁾ tvrdoglav. ⁹⁾ prtim. ¹⁰⁾ barem ¹¹⁾ jer. ¹²⁾ da rečem istinu. ¹³⁾ zadovođan. ¹⁴⁾ zahvalio se.



— Rinunciô sam, ali nijesu krivi Stoñani. Oni su me sved rispetali¹⁾, a sikuro i ja ñih; ti ovo dobro znaš. Da nije bilo popova, forse²⁾ bi' bio još i danas u Stonu.

— Kakva ti je tâ, popovi su te dakle sforcali³⁾ da rinuncijski, sarkastično upane mu u riječ gospoda Cvijeta, koja ga je pomnivo slušala.

— Evo ti je nà, vaļa da i ona adunga⁴⁾ svoju, reče u sebi Držić, pak će prama ñome:

— Forse hoćeš tijem rijet, da su me oni poćerali? Questo poi⁵⁾ nikada.

— Nijesam rekla poćerali, nego sforcali; a ti si sam quasi⁶⁾ isto rekô. A in fine⁷⁾ poćerali ili sforzali, to smo na istomu. Je li tako gospodu Ivo?

— Sikuro, tako je, odgovori Gučetić.

— Ti se Cvijeto varaš, nadostavi Držić, ja sam volio rinuncijat nego s popom u svadi živjet. Ti dobro znaš, da je naš puk vjeran popu i fratu, i da ne bi imô dobru impression⁸⁾ kad bi čuo da je knez u svadi s popom. Ja sam persvaz⁹⁾, da sam se dobro podnio, a to mi je i knez konfermô¹⁰⁾. A in fine sad sam vicarius reipublicae, a mislim da je ovo bole.

— Tutto come si prende¹¹⁾, odvrati gospoda Mare.

— Što hoćete tijem rijet? na to će Držić.

— Ja sam od opinioni¹²⁾, da bi bole bio učinio, da si držô duro¹³⁾, prosljedi ona. Ti, dubrovački vlastelin, nijesi smio čedit¹⁴⁾. Forse misliš, da nijesi tijem izgubio?

— Što sam alla fine mogô izgubit?

— Nije si se podnio da vero nobile¹⁵⁾, odvrati mu gospoda Mare.

— Da, da, tako je, nijesi, gospodu Marine, i ostali potvrđiše.

— Još bi ste mi dakle pretendali¹⁶⁾ dignut i nobilitat¹⁷⁾; boenut ovim izjavama reče Držić.

— To ti niko ne će učinit, ali bi na jednu i miritô¹⁸⁾, odvrati mu gospoda Cvijeta.

¹⁾ poštovali. ²⁾ možda. ³⁾ prinudili. ⁴⁾ pridoda. ⁵⁾ to pak. ⁶⁾ gotovo.

⁷⁾ napokon. ⁸⁾ utisak. ⁹⁾ uvjeren. ¹⁰⁾ potvrđio. ¹¹⁾ sve kako se uzme. ¹²⁾ mnenja. ¹³⁾ tvrdo. ¹⁴⁾ popustiti. ¹⁵⁾ kako pravi vlastelin. ¹⁶⁾ htjeli. ¹⁷⁾ plemstvo. ¹⁸⁾ zasluzio.



— Bravo, bravo, veramente magnifico, tad više ne bi ni bilo vlastele u gradu.

— Sikuro, kad bi se i drugi ponašali kako ti, prekide ga gospoda Mare. Vlastelin važa da bude sinčer¹⁾ i ne smije nikomu čedit od svoje nobiltati.

— Oh, reče Držić, tad bi se con pieno diritto²⁾ mogli pred Orlandom raskrivit finis reipublicae — kad bi bilo kako vi sosteñate³⁾.

— Zašto? upita ga Gučetić.

— Apunto⁴⁾ za to, jer nas je ipokrizija⁵⁾ sveđ salavala⁶⁾.

— Jeste li čuli kakva je ova? Ova mi je baš nova, kao začuđena reče gospoda Cvijeta.

— Spjegajte se, spjegajte se⁷⁾, gosparu Marine, ti si nas ofendō⁸⁾, prisutna će vlastela kao dogovorena; a osobito se je isticao glas gospode Mare Červe i Cvijete Sorgo.

— Questo poi è facilissimo⁹⁾, odgovori Držić; i evo me subito.¹⁰⁾

— Ja mislim, da je svakomu poznato, prosljedi gospar Marin nekim blagim tonom, da smo se svakomu klaňali, i bogu i vragu, samo da je nami dobro. Forse smo bili sinčeri? Jesmo li, molim vas, bili sinčeri, kad smo god. 1336. Stjepanu Dušanu poslali ambašature¹¹⁾ da mu se poklonu, a poslije primili u grad Nedu, polusestru Uroša III., s nezinijem sinovima Ivanom i Aleksandrom? Jesmo li bili sinčeri, kad smo in quella maniera¹²⁾ primili mletačke poslanike, Pavla Lauredana i Andra Contareni, koji su nas molili, da im dođemo in ajuto¹³⁾ su četiri galije proti Ungariji? Sikuro, bili smo sinčeri, kad smo poslali u Veneciju kondolance¹⁴⁾ kad je pô Zadar god. 1357., e nello stesso anno¹⁵⁾ ambašature u Ungariju, aréibiskupa Iliju con quattro nobili¹⁶⁾, koji su učinili onu športku aleancu¹⁷⁾ s Ludovikom I., da naš grad dođe pod protetorat¹⁸⁾ Ungarije. Sinčeri smo, da, kad naši kanonici na dan sv. Vlaha kantaju: Exaudi Christe! Domino regi nostro, Hungariae, Bohemiae, Croatiae, salus, honor, vita et victoria; a poslije denegavamo¹⁹⁾ Ferdinandu I. da-

¹⁾ iskren. ²⁾ punim pravom. ³⁾ tvrdite. ⁴⁾ baš. ⁵⁾ licumjerstvo. ⁶⁾ spasla.

⁷⁾ izjasnite se. ⁸⁾ uvrijedio. ⁹⁾ to je najlakše. ¹⁰⁾ odmah. ¹¹⁾ poslanike.

¹²⁾ na onaj način. ¹³⁾ u pomoć. ¹⁴⁾ sažaleće. ¹⁵⁾ iste godine. ¹⁶⁾ su 4 vlaste,

lina. ¹⁷⁾ prljavi savez. ¹⁸⁾ zaštitu. ¹⁹⁾ odričemo.



nak. I onda smo bili sinčeri, kad smo poslali Jera Gradi i Marinicu Zamaňu na kongratulacion¹⁾) Karlu V.; e nello stesso tempo Raňinu u Rim i ambašature Sulejmanu, da ih persvadaju da smo im fedeli²⁾). A zašto držimo biskupa Talijanca u našemu gradu, a kanonike vlastelu?

— Bravo, brav'o, gosparu Marine, na to će Gučetić, u temu sam i ja s tobom.

— Pušti me, molim te, neka finem³⁾), odvrati mu Držić.

— Pušti ga neka svrši, upane u riječ gospoda Mare, mánifike⁴⁾ letanje.

— Sikuro, osječe joj Držić, ovo su letanje na koje bi vađalo ađungat⁵⁾ mjesto ora pro nobis — parce nobis⁶⁾.

— Ben butada⁷⁾), od jednom će Nikola Poterius, koji je do toga časa mučao, pomírivo pratio cijelu debatu i u sebi povladivao Držiću.

Gospoda Mare nije znala kako bi mu na ovu doskočicu odgovorila, već kao da se nije nje ticalo reče: kontinuaj⁸⁾), gosparu Marine, a ja ču dopo⁹⁾ rijet i moju. Nemoj mislit da si me konfundô¹⁰⁾.

— Ali je ovo pravcata istina, odgovori Držić, a Vi možete sosteñat što hoćete.

— Rekla sam ti, da kontinuaš, ili si finuo? odvrati opet ona.

— Nijesam, ali nemojte se za Boga jedit, abrevijaću¹¹⁾.

— Ne jedim se, ali što sve zapićeš? Para da ni ti nijesi persvaz od onega što govoriš.

— Hm, ne jedi se, u sebi će Držić, a tamo kao da si krenuo u osiňak; pa prosljedi jačim glasom:

— A što vam se čini od one naše politike, kad zatvaramo naše djevojčice i mladiće u konvente¹²⁾), da budu abatese, provinčijali i gvardijani, da ne bi ovi došli u ruke vilanâ. A gospoda Mare ovo zna najbole, smiješeci se i pogledavši je reče Držić, i gospoda je Mare bila u konventu.

— Bila sam, ali sam brzo izišla, boenuta odvrati ona.

¹⁾ čestitati. ²⁾ vjerni. ³⁾ dovršim. ⁴⁾ prelijepe. ⁵⁾ nadodati. ⁶⁾ moli za nas — oprosti nam. ⁷⁾ dobra ti je. ⁸⁾ nastavi. ⁹⁾ poslije. ¹⁰⁾ smeо. ¹¹⁾ skratiću.

¹²⁾ samostane.



— A ja sam čuo da ste utekli, jer da je Tereza Bona bila ancora troppo giovane¹⁾ pa da vas je bilo strah, da ne će te nikad diventat abatesa²⁾.

Prisutni udariše u smijeh, a gospoda Mare, kao da se domislila, reče:

— Ja sam pobjegla, jer mi nije bilo drago da me diriga³⁾ jedna vilana⁴⁾; a ti si iz Stona utekō prid popovima.

— Dobra Vam je, dobra Vam je, potvrđi Cvijeta Sorgo.

— Fala Vam, gospo Mare, na to će Držić; tijem ste konfirmali ono što sam i ja rekō, t. j. da idemo u konvente, da možemo komandat, e per questo⁵⁾ gvardijani, provinčijali i abatese su debeli, a ostali fratri i dumne mledni kako bakałari; oni su nobili, a ovi vilani.

Bučan smijeh nastade u sobi na ovaj Držićev odgovor, a i gospoda Mare jedva se od smijeha na stolici uzdržala. Jedina je Cvijeta Sorgo krivijem okom pogledala Držića, jer je eijenila, da je on nišanio na tadaćega provinčijala Male Braće, O. Jakoba Lukari, koji joj je bio u svojti, a bio je debeo kao dobra bačva.

Držić je opazio Cvijetin pogled, ali se nije smeо; netom je smijeh prestao, reče:

— Finalmente, ja sam finuo moje letanije, a sada gospoda Mare neka kontinua nězine.

— Gosparu Marine, na to će gospoda Mare, nijesi bio sretan; twoje nas letanije nijesu persvadale; ti si stvari konfundō. Nelle relazioni diplomatiche⁶⁾ mi smo se podnjeli kako diplomati, i mnogo puta vaļalo je čedit; ali nelle cose private⁷⁾, vlastelin vaļa da drži duro.

— Tako je, tako, potvrđi Ivan Gučetić.

— Što Vi govorite, gosparu Dijego? upita gospoda Mare Pira.

— I ja sam od opinioni, reče Pir, da gospodar Marin faliva⁸⁾ kad mijesa politiku i private posle. U politici ipokrižija se može almeno skuzat⁹⁾, ma u privatijem poslima mai¹⁰⁾.

¹⁾ još premlada. ²⁾ postati opaticom. ³⁾ upravlja. ⁴⁾ seljakiňa. ⁵⁾ zapovijedati. ⁶⁾ i za to. ⁷⁾ u diplomatskim odnošajima. ⁸⁾ u privatnim stvarima. ⁹⁾ grijesi. ¹⁰⁾ ispričati. ¹¹⁾ nigda.



УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА
— Imaš pravo, priloži Nikola Poterius.

— A što se tiče gospara Marina i Stoñana, proslijedi Pir, meni se čini, da je dobro učinio što je rinunciô; ovo su bili affari privati, a kako sam čuo, on je bio kriv; meni se dunkve čini da je učinio dobro što je partio iz Stona, kad nije mogô drugačije stvar adustat¹).

— To in fine i ja ametim²), reče Držić, ali sikuro Stonani me nijesu išćerali; in ogni caso³), meni se čini da sam se dobro podnio. Što ti govoriš gosparu Niko?

— I ja sam od tvoje, odgovori Poterius, ti si se vladâ mañifiko.

— Kako mañifiko? upade mu u riječ gospoda Mare, on je uno dei nobili e questo basta⁴).

— Pa što mislite? proslijedi Poterius, dunkve vlastelin ne može falit i privarit se?

— Može, ali, ali... primijeti ona.

— Što ali, ali...? navali Poterius.

— È sempre nobile, opet èe gospoda Mare; altrimen-ti⁵) puk se ne bi od nas strašio, pa bi i republika perikulala⁶).

— A meni se čini tutto contrario⁷), odvrati joj Poterius.

— Kako?

— Evo kako! Kad bi se puk persvadâ, da je isti zakon za vlastelu kako i za ñ, više bi vas rispetô iz persvazioni⁸).

— Od persvazioni oli od straha, na to èe Cvijeta Sorgo, to je nami deveta, samo neka nas rispeta.

— Non credo⁹), reče Poterius, chi sa domani¹⁰).

— Sutra kako i danas, odvrati gospoda Mare.

— Sikuro, kad bi bile iste čirkostance¹¹), opet èe Poterius. Na jednon strani Turčin, a na drugon Venecija; a puk kad se anoya¹²) lasno promijeni gospara. S moje strane, ja bi' priporučio knezovima od Stona i Konavala, da budu hodit dakkordo¹³) s pukom.

— Vuol dire¹⁴) s vilanima, nadostavi Cvijeta.

— Come volete¹⁵), proslijedi Poterius; ko je danas vilan, mogô bi sutra diventat i gospar. Ni Vi nijeste sved bili nobili.

¹) uređiti. ²) priznajem. ³) u svakom slučaju. ⁴) i to je dosta. ⁵) drukčije.

⁶) bila u pogibli. ⁷) sasvim protivno. ⁸) uvjereña. ⁹) ne vjerujem. ¹⁰) ko zna sutra. ¹¹) prilike. ¹²) mu dosadi. ¹³) složno. ¹⁴) to jest. ¹⁵) kako hoćete.



— Ali smo danas, reče gospoda Mare.

— Sikuro, primijeti Pir, ali se spomenite što je rekô oni vaš poeta: *Nobilitatis primum fundamentum justitia*.

Još Pir ne bijaše sve dorekô, a neko zakuca ponovno na vrata. Svi umukoše, a gospoda Cvijeta ustade sa stolice da vidi ko je. Nakon malo vrati se u sobu, i s nekim lukavim posmijehom na licu javi gospodi Mari, da s ñome želi govoriti biskupov tajnik, Dum Ivan Šišković.

— Neka se služi unutra, na to će gospoda Mare; ali pst..., jezik za zube, reče prisutnjem, dolazi unus ex profanis.

Ona je obično ovako zvala popove, da ih odijeli od kanonikâ, koji su bili vlastela, t. j. unus ex nostris, kako je ona govorila.

Cvijeta i sekretar ukazaše se na vratima od sobe; Cvijeta pogledavši Gučetića namigne mu, a gospoda Mare odmah im pohiti u susret, i kao da joj je mio taj posjet reče:

— Dum Ivane, dobro nam došô, što hoće rijet ovako docna večeras; ili ima što nova u kuriji? Je li se liberô¹) Monsiñor²) nahlade?

— Jest, gospo, odgovori sekretar, i baš mi je malo prije konseñô³) ovu kñigu za Vas.

Gospoda Mare uze pismo, raspečati ga i pročita najprije za sebe, pak će onda na glas da čuju i prisutni:

„Prejasna vladiko! Čast mi je javiti, da sutra priređujem u svojoj palači svečan objed, u čast špaňolskijem poslanicima Fernandu i Savedri. Nadam se da ćete me počastiti svojom prisutnosti.

Archiep. Trivulzio.“

Prisutni su pomírivo slušali pismo, a Marin Držić prišapne na uho Poteriju — sarà anche questo politica estera⁴); spomiňući se, što mu je malo prije gospoda Mare prebacila glede popova.

— Nije nego affari della coscienza⁵), odvrati mu šalivo Poterius.

— Bene, bene, pročitavši gospoda Mare pismo, reče sekretaru. Svakako ću prokurat⁶). Dum Ivane, hoćeš li se služit?

¹) oslobođio. ²) Presvjetli (biskup). ³) predao. ⁴) i ovo će biti vańska politika. ⁵) pitanje savjesti. ⁶) nastojati.



hoćeš li sjesti? zapita ga gospoda Mare, a Cvijeta je ispod oka pogleda.

— Ne mogu, gospo, odgovori sekretar, sutra mi se važa rano dignut, imamo silu posala u kuriji.

— A ti kako hoćeš, na to će gospoda Mare; almeno nam daj jednu prezvu¹), ti imaš sved finoga.

Sekretar izvadi srebrnu burmuticu i pruži je najprije gospodi Mari, pa i ostalijem; svi se izredaše, sama se Cvijeta Sorgo ispriča da ne šmrka.

— Ona je almeno konsegventa²), prišapće Pir Držiću.

— Para ti se, odvrati mu gospar Marin, a da je vidiš prid padre³) Jakobom, privario bi se da je kakva svetica.

Za nekoliko časa u sobi je trajalo kihanje; a sekretar, oprostivši se s gospodom Marom i s ostalijem, uputi se put svoje kuće.

Kad je gospoda Mare opet sjela na svoje mjesto, od jednom će gospar Ivo Gučetić:

— A ja bi Vas, gospo, hotio sada pitati, samo da prevnemo razgovor, znate li, zašto su ovamo došli Savedra i Fernandez? Večeras mi je Beneša nešto natuknuo, da nam pitaju flotu kontra⁴) Aldijeru i Tripolu. In ogni caso⁵) ima bit qualche cosa importantissima.

— Sikuro, primijeti Zamaña, affari importanti. Ali kako će stvar finut — ne znam. A propozito⁶), večeras sam govorio s Gondulom, i on mi je rekô, da je contrario ovoj stvari, jer da se boji Mletaka. Strah ga je, da se ne komprometimo⁷). A da Vam rečem pravo, i ja sam od negove. Kad je od nas potreba, obraćaju nam se, a nami mala korist od njih.

— Che cosa volete? gosparu Vlaho, reče Resti, važa kršćanima pomoći; altrimenti izgubili bismo protetorat Rima.

— Meno male⁸), proslijedi gospar Vlaho, ali da nam almeno ostanu harni. Ne spomiňeš li se, kad je del '37. mletačka flota, pod komandom Pesara, učinila onaku distrucion⁹) u Gružu? A gdje ti je ona, kad su nasukali Paula III., da kršćanima zabrani prodavat municioni¹⁰); i da nije bilo

¹) da šmrknem. ²) dosljedna. ³) ocem. ⁴) brodovje proti. ⁵) u svakom slučaju. ⁶) kad smo na tome. ⁷) izložimo. ⁸) ni pô jada. ⁹) poraz. ¹⁰) zairu.



vađanoga fratra Klimenta Raćine, ne znam kako bi bili prošli. Što ti se čini: 5 galija i 10.000 dukata in cassa comune¹⁾ kontra Turčinu?! Vi vaļa da budete uz nas, a vami kako bude! Misili su nas i onda nasukat, ali im je bilo zaludu, jerbo ih je naša diplomacija superala²⁾; pa ne bi čovjek ni žalio, da ima kakve koristi. A kakva ti je ona od Ferdinanda I. i Karla V., kad nam je ono u Kadiču sekvestrō³⁾ brod i 700 bačava vina. Još govoru Turčin, a Turčin je cento volte⁴⁾ bolji od njih.

— Vaļa ti i ta, gospodu Vlaho, reče Resti, ali su take čirkostance.

— Kakve čirkostance, odvrati Zamaña. Prudenza e coraggio⁵⁾, ovo su ti najbole čirkostance. In ogni caso, ne govorim ti ništa, ali me je strah. Ja sam od parera⁶⁾, da budemo neutralni.

— A kakvi su ti ambašaturi što su arivali?⁷⁾ od jednom će Cvijeta Sorgo.

— Oli ih nijesi videla? upita je gospoda Mare; a ima pet dana da su u gradu.

— Rekli su mi, proslijedi Cvijeta, da su bili jučer u sv. Vlahu na misi; ja sam bila ranije i nijesam ih inkontrala⁸⁾. Čula sam, da su biskupu priporučeni.

— Što ga ulazi kiskup? reče Gučetić. Ovo su naši posli.

— Biće po rakomandacioni⁹⁾ Rima, primijeti gospoda Cvijeta. Svakako gospoda Mare znaće nam sutra štogod pri-povidet. A jeste li ih Vi videli, gospo Mare?

— Jesam nazad tri dana, odgovori ona; jedan ti je bašet, moreto¹⁰⁾ i ernijeh brčića; a drugi visok i mledan. Savedra je bio una volta¹¹⁾ i ministar, a Fernandez ambašatur u Rimu. Veliki ti je prijatelj arčibiskupa, svaki je dan u nega; para da su i devoti¹²⁾, jer svaki dan idu u Gospu na misu. Neki su dan polubili i moći našega parca. Sutra će ih najbole poznati.

— Gospo Mare, od jednom će Gučetić, Vi ste in bone¹³⁾ s biskupom; Vi mi možete puno vaļat u onijem mojijem poslima.

¹⁾ u zajedničku blagajnicu. ²⁾ natkrilila. ³⁾ zaplijenio. ⁴⁾ sto puta. ⁵⁾ razboritost i hrabrost. ⁶⁾ mnijeňa. ⁷⁾ došli. ⁸⁾ srela. ⁹⁾ preporuci. ¹⁰⁾ nizak, eriomast. ¹¹⁾ jednom. ¹²⁾ pobožni. ¹³⁾ u dobrim odnosajima.



— Questo sarebbe¹⁾ za oni posô od Stona; je li tako? zapita ga ona.

— Apunto, ono od Stona, odgovori on.

— Non paura²⁾, s moje strane ja éu prokurat priporučit biskupu. A bilo bi više i brijeme da skvasimo jezik, prevrnuvši razgovor reče gospoda Mare.

— Bravo, bravo, imate razlog, čuli su se glasovi prisutnjih.

— Vi éete imati dobra, primijeti Držić; čuo sam, da Vam je baš jučer arivalo s Lastova.

— Sikuro, sad éete provat pa éete mi znat rijet.

Gospoda Mare diže se sa stolice, pohiti u drugu sobu, zazove djevojku i zapovjedi joj, da iznese tri boce pečenoga, prikalâ i mantale.

U sobi je sada bilo sve živo i veselo. Držić i Gučetić zaboravili su prepirke o diplomaciji i politici. Cvijeta Sorgo stade se šaliti s Marinom Držićem, a Gučetić se veselo razgovarao s Poterijem. Od jednom se rastvorile vrata od sobe i pojavi se lijepa, crnomañasta djevojka od kakovih 20 godina. Oko vrata joj se bijeli velik ubručié prekrižen na prsima, ispod tamnoga ruha vire bijele čarape, a na nogama papuče porubljene zelenim gajtanom; pravi župski tip. U jednoj joj je ruci velik srebrni tańur, a na nemu poredani žmulići od finoga muranskoga cakla; a u drugoj nosi porculansku zdjelu, punu mantale, prikala i kotoñate³⁾; to sve postavi na okrugli stô u sred sobe, pak se udali.

— Ovo vam je sve na našu, reče gospoda Mare, služite se po voli, ja mislim da se niko ne srami.

— Za Boga, mi smo naši, odgovori Gučetić; a nama je sve slatko što dolazi iz Vašijeh ruka. Da smo almeno mlađi 20 godišta! Što vam se čini, gospo Mare?

— Per dir la verità, ne prema mi⁴⁾, odgovori ona; mi smo dočekali quest' età⁵⁾, a hoće li drugi, chi sa⁶⁾. U mladost smo se abastanza divertiškali⁷⁾; pa i sad, da nijesu ove slabe, pokaza na noge, ko zna bi li nas ko superô.

¹⁾ to bi bilo. ²⁾ ne bojte se. ³⁾ slatko od mrke duñe. ⁴⁾ nije mi stalo
⁵⁾ ove godine. ⁶⁾ ko zna. ⁷⁾ dovolno zabavljali.



— Nijeste in fine ni toliko stari, primjeti Cvijeta Sorgo.

— Rugaj se, podrugušo, ali nemoj pretendat da si i ti mletačka, odvrati joj gospoda Mare.

Prisutni se stanu smijati, a gospodar se Marin diže sa stolice i stade gospodu nuditi najprije slatkarijama, pa vinom.

Kad se svak po voći služio, od jednom će Gučetić:

— Gosparu Marine, tebe danas *toka¹*) napit gospodi Mari; ti umiješ mañifiko.

— Sikuro, neka čujemo, ala gosparu Marine, ostali će.

Držić se je stao ispričavati, ali nije bilo druge; našao se na stotinu muka, pogleda Cvijetu... kao da želi da ga ona nadahne.

— Pa evo me, reče na svrhu, ustavši sa stolice, kao da je promislio. Forse mislite da nijesam kapač²), i ako nijesam poeta, pomoće me moj antenat³.

— *Sentiamo⁴*), sentiamo, razlijegalo se je sobom, i na Cvijetin „pst“... svi umukoše; a gospodar Marin s nekijem patosom započne, okrenut prama gospodi Mari:

Lub' me, dušice mlađa'na,
jer sam jedini u majke;
ptičice moja slada'na,
želim ti lepote rajske.

Očima um s' mi smutila,
ter uzdah mori mi mlados,
srce s' sa mnom razlučila,
kojim mi uzela svu rados.

Ko jelin vode truđahan
bježi u strahu prid hrti,
usni sam tvojih želahan,
duša mi smagne do smrti.

Grieh će smrtni umorit me,
moguć mi dati tvu milos,
od mrtva živa stvorit me,
odniti s mene usilos.

Budi ti pridan život moj,
promisli za me, ružice,
er sam odlučen uvik tvoj
do razdijeća dušice.

¹) red je. ²) sposoban. ³) pređ. ⁴) čujmo.



— Bravo, bravo, gosparu Marine, vađan si, mañifiko, razlijegalo se je sobom kad je Držić dovršio.

Napitnice su se redale do kasno doba noći, društvo je postajalo sve veselije. Najsmješnije je bilo vidjeti Gučetića i Cvijetu, kad ih je vino malo razgrijalo, gdje se u kolo uhvatili. Ponoć je već bila odbila, Držić je na stolici klimao, a Pir počeo i hropiti. Opazivši gospoda Mare da je kasno, diže se prva sa stolice, a za njom svi ostali. Gospoda se stadoše pozdravljati; a Gučetić prvi zapjeva, pa za njim i druga vlastela:

U nas nema roba,
Al' je dosta čobâ,
To je pravo robje
Što bobicu zobje...
Nije čovjek kmet,
To je ljudski smet. —

Čobo ljudski smet!

Mjesec je svoje srebrno svjetlo na grad sipao, kad se u kasno doba noći vlastela razidoše, svak put svoje kuće.

(*Nastavice se*).





DANIELE CORTIS.

— Antonio Fogazzaro. —

Glava XX.

Tajna drama.

(22)

Ni vlat trave se ne micaše oko ovalnoga jezera vile Cortis, ne micaše se ni jedan listić njegova vijenca od graba. Voda sva tamna do sredine jezera obližnjega Passo Grande a odatle sva jašna od srebrenih oblaka, ne pravlaše ni jedne bore; pa i oni pohlepni podnevni oblaci višahu nepomično i razblaživahu svjetlost u onom dijemežu jezerskom, razbluđenom tihim glasom vode što u nje utječe i iz njega otječe. Bješe to počivaće puno otajnoga života, drhtavi muk pun očekivaњa. Ako bi s juga došao kakav dah, svi vlatovi trave oko jezera, svi lističi tek iznikli na grabovima jedan drugome to došaptavahu; samo voda je znala da još nema velikoga, podnevnoga, majskoga vjetra, radosti i vesela svijeh šuma, svijeh livada i ne. Voda ne pravlaše ni jednoga nabora, i onaj se dah odmah gubio, sve je mirovalo, sve je još čutalo.

— Kako je sve tiho! reče ispod glasa Cortis.

Jelena, sjedeći kraj njega na jednom deblu izvrnutu u travi kraj ulaza u veliku stazu koja vodi od jezera do vile, ne odgovori odmah; kao da bijaše zadubena u razmatraće vode.

— Odviše tiho, reče ona nakon malo, ne mičući ni licem ni očima.

— Zašto odviše? zapita Cortis.

— Jer se odviše zaboravlja ovdje, odviše smo izvan svoga svijeta, više ne mislimo da nam treba stat u njemu ako i stojimo zlo. Postajemo meki, bešćutni. Ne?

Cortis dohvati kamenčić, baci ga u vodu, koja pusti slab, žalostan glas, te se zagleda u valiće koji se širaju u okrug dok se dotakoše obale.

— Što se mene tiče, ne, reče. Ja sam sretan što sam izvan svoga svijeta i hoću da još stojim izvan njega.

— Oh, ne, ne, Danijele, boli me kad tako govorиш.



— Vidjelo se da je boli, po naglasku punom tuge; vidjelo se po nénim velikim očima što se okreće nemu, najprije mirnom žalošću, pak, iznenada, sa strašću.

Cortis je uhvati za ruku, koju mu ona prepusti.

— Zašto? reče nežno. Zašto te boli? Ne ču zaista da se zakopam u lijenosti, to znaš dobro. U politici, barem za sada, s mojim idejama nema mi mjesta. Rodio sam se trideset ili četrdeset godina ranije. Velim za vojnu politiku. Ali ima znanost, ima kniga. Ne napuštam ja svoje ideje. Samo vidim da naša zemla nije još zrela za njih, te će biti dobro da joj ko pomogne da prije sazri, upoznavajući je s tim idejama, raspravljajući ih dobro u teoriji, prije nego se obidu u praksi. Ja ču stanovati ovdje, pisać i putovaću; to će mi biti potrebno. A što napišem, o tome ćemo zajedno raspravljati, je li tako? Jer se nadam da ćeš dosta vremena provesti u Passo di Rovese?

Cortis izgovori ove posljedne riječi vrlo niskim glasom, gotovo preplašeno.

Ona mu se u muku nasmiješi vlažnih, zastrtilih očiju. Za tim šapnu:

— Treba da se vratiš u parlament, da pogodiš meni. Treba da uređuješ dnevnik.

— Oh, to je izvjetrilo, odgovori Cortis.

Jelena se trže; nezina mrtva ruka stiše prijateљevu.

— Kako izvjetrilo? Je si li odgovorio?

Bjehu pisali Cortisu iz Rima, dan prije, pitajući ga za negovo mišljenje o novom dnevniku. Pošto nije mogao držati govor, cijeni li on da izađe odmah? Ili da se još čeka? Ostaje li pri odluci da zadrži upravu do saziva nove skupštine? Ili mu ne da zdravle?

— Ne, reče, nijesam odgovorio, ali ču odgovoriti danas.

— Ne, ne, odgovoriču ja, usklikne Jelena.

Cortis se stade smijati.

— Da, odgovoriču ja, a ti ćeš potpisati!

Oči joj sijevahu.

U travi kraj nega bio je malen, žućkasti svezak Shakespeare-a od Tauchnitza. Dokući ga i stade ga listati, govoreći:

— Gdje je ono mjesto o kojem si snijevala u Rimu?

Jelena mu istrže knigu.



— Obećaj mi, reče ona, obećaj mi da ćeš mi pokazati odgovor.

— To hoćeš; obećajem ti.

Ćegovo ozbiljno lice i glas mu izražavaju gotovo bônu začuđenost.

— Bojiš li se mene? nastavi, hoćeš da me pošleš odavle?

Ona se sva saže za čas put nega, zanesena muklim zanosom, i nene usne naznačiše kret za polupac, ali se odmah trže natrag, pogleda ga još, te drhtavim rukama otvori knjigu, pa je i ona dugo prelistavaše osprijeda i ostraga. Napokon pruži svome rođaku rastvorenu knjigu, držeći kažiprst nad jednim mjestom, gdje on pročita: „My little body is a-weary of this great world“.

„Moje maleno tijelo je umorno od ovoga velikoga svijeta“. Žalosne riječi, pokazane mu mučke, uliše mu u dušu neku studen, neki tajanstveni nemir. Pogleda ih opet, pak diže oči put Jelene, kao da je zapita; ali ona držaše svoje oči prgnute nad uspavanom vodom.

— *Mletački trgovac*, reče on. Nijesam sam se spomiňao.

U taj čas zvuk od zvonâ dopre do pustoga jezera; druga zvona zamniješe s druge strane.

— Podne! usklikne Jelena dižući se, začuđena da je već tako kasno. Na uru se obično donošahu pisma u kuću Carrè. Jutreće ure bile su Jeleni najtegobnije. Nakon dolaska poste malo bi odahnula, uživala bi intensivnom pohlepom u svojoj slatkoj kući, u svojim brdima, u nazočnosti i riječima prijateljivim, s tom mišlu da do ure sutrašnjega dana može živjeti u miru; pisama više ne dolažaše.

— Žuri li ti se? reče Danijel, ne mičući se. Poslušajmo malo ova zvona.

Ona umuče i okreće se da gleda kroz grable put dna od doline, prama kući. Po koji tračak blijedoga sunca kretaše se sada po obližnjoj livadi, po crnim vrsima jelâ koje su za njom stršile.

I onamo dole u vili Carrè i na žalu Rovesa, pa još dale na golim liticama brda Barco bile su utisnute velike sunčane mrše. Jelena nije vidjela za sobom, gdje mrki Passo Grande biva modar, taman, skoro crn, nad svojim širokim urvinama, nad snegovitim jarugama, ispod teška vijenca od magluštine. Nije vidjela



— ovu prijetnju, ali ipak kako i blijadi sunčani smiješak bješe žalostan! Ona Cortisova osjetljivost, ono negovo uživaće u prirodi, u samoći, u zvonima, tako novo u nemu, bojelo je.

Još ne bješe duhom dobro ozdravio. Hoće li ozdraviti? Ili se u nemu kakva struna prekinula?

Danijel slušaše zvona koja sved govorahu istu stvar, duboku, neiskazanu, i koja ulijevahu u samoću pobožnu sabranost.

— Čini mi se da sam još djetešće, reče on, kada mi je baba činila moliti „*Andio gospodni*“.

— Ja bih molila bole ovdje nego u crkvi, reče Jelena.

— A kako bi molila? zapita Cortis smješkajući se. Što bi iskala?

— Ne zaslužujem ništa, Danijele, reče ona žalosno.

Bilo je toliko ljubavi u onom neobičnom „Danijele“, toliko boli, toliko isповједне iskrenosti!

Zvona su još oglašavala podne, ali ih Coris više nije slušao. Imao je da reče nešto, nešto što ga je silno uznenimirivalo. Ustade, uze pod ruku Jelenu i uputi se s nōm nizdole u jasno zelenu sjenu od grabove staze.

— Čuj, reče on. Spomiňeš li se da sam ti jednom pisao o Pergolesu i o onoj nepoznatoj ženi, da sam te pitao hoće li sada biti zajedno? Ne bi molila za onakvo združenje, na drugome svijetu?

— Ne bih, odgovori Jelena jedva čujno, ne bih mogla. Žalostim te, nadoda. Oprosti mi.

On mučaše.

— Ti imaš toliko vjere, reče ona, a ja ne. Ja ne mogu moliti u Boga da me učini sretnom. Mogla bih pitati od nega da tebe usreći, što tako želim; ali nemam smjelosti da ja pitam u Gospodina ove stvari; nemam prava. I čini mi se da i nije dobro. Tek mogu od nega prositi da bude negova voљa i da nas obojicu pomogne da je blagosivlemo kakva god bila.

Cortis joj pritiše mišicu, uze joj lijevu ruku s obje svoje, i stiše je jako u muku. Više ne progovoriše za dugo ni on ni ona.

Kada stigoše na mjesto gdje hladovita dolinica utječe stazi na desno, Cortis se zaustavi i upita Jelenu hoće li poći da pozdravi svoju lipu. Nije bila samo lipa onamo, već i stup sa sklopljenim rukama i s latinskim natpisom.



— Poći ćemo sjutra, reče ona tiho, ako ti nije žao. Otići ćemo docnije. Hoćeš li?

Vojela je sačuvati sebi tu nasladu iza kako dođe posta, kada će moći da lepše uživa. A i osjećala se preveć uznemirena od Danijelovih riječi o budućem združenju, preveć u pogibli da mu čini razumjeti koliko ga ljubi; jer on još ne zna koliko! To ne bi bilo dobro, to ona ne će, jer bi onoga strašnoga dana više trpio.

Učini joj se da na Cortisovom licu vidi sjenu zlovoљe, pa odmah nadoda, crveneći:

— Znaš, htjela bih da budem kod kuće za uru od poste. Ima toliko dana da stric ne piše!

Toliko dana? Bješe prošlo samo petnaest dana od njihova dolaska, a stric je bogme pisao dva puta! Kad izračunaše, nadoše da ima samo pet šest dana. Svakako je imao pisati prije, i Jelena reče da je nemirna. Cortis je zapita što radi Lao toliko vremena u Rimu. Za jedan posao zna, ali je taj bio svršen. Taj posao o kome Cortis ne dade Jeleni drugog objašnjenja, zaboravljajući vađa da joj je o tome nešto natuknuo u Rimu, bješe ustupaće veresije ugovorenog s odvjetnikom Boglietti, za koje mu je Lao bio pisao iz Rima zahvaljujući mu i obavješćujući ga, da se on već direktno pobrinuo za isplatu.

Jelena odgovori da misli da je zabavljen vrlo ozbilnjim posloma, više mu ne može reći. Cortis pomisli na poslove baruna di Santa Giulia i ne progovori više do željezne ogradi na ulazu od svoje kuće, gdje poče sipiti sitna, sitna, hladna kišica, koja viđaše se gdje trepti sjajna u sunčanome zraku ali se ne čujaše.

— Udimo, reče on. Počekajmo ovdje, ili barem dobavimo od zapostata štit.

Ona ne htjede, već, rastavivši se od negove ruke, ode ljevim puteljom koji silazi put vile.

Tolika nestrpljivost malo ga bočnu.

— Čuješ, reče on nakon nekoliko koraka, ne znam zašto bih dale stanovao u tvojoj kući. Mogao bih već dolaziti ovamo. Već sam se sasvim oporavio.

— Čini kako ti je drago, odgovori Jelena, u pokornom tonu. Učini što ti se čini dobro; možda je dobro da učiniš tako.



On je očekivao drukčiji odgovor, te nije bio ovim zadovoљan. Učini mu se prehladno razborita i nepravedna prama nemu. Po naravi preosjetljiv, sada to bješe više nego ikada. Ove riječi Jelenine, zlo protumačene, učiniše mu da za čas zaboravi druge što su ga malo prije bile ganule.

Tako ni on ni ona ne osjećahu više žeđu da govore, a hladna kiša koja bivaše sve gušćom, žamoreći okolo njih, na stabalcima obronka, pa na velikim orasima, pa na živicama glavne staze svoje neprestano, spokojno „tih, tih“ bješe u prilog onome njihovu muku. Jelena hodaše malo pred njim, jer joj on ne bješe više ponudio ruku. Sada ne bijaše više sunčanih mrla. Poja se gublaju, put je nestajao osprijeda sred sive maglice, za kojom su velike sablasti brdâ izgledale daleko, daleko.

Jelena je hodala žurno, ne otvorivši čak ni svoj štit od sunca. Nemu je bilo na ustima da joj reče neka ga otvori, pa ne progovori. Jadna okrugla kapa od crnoga baršuna služaše samo da joj se voda bole cijedi niz uši i niz vrat. Kada prodoše onu samotnu kuću, zvanu „fabrika“, Cortis joj se na jednom približi, uze joj štit, otvori ga, i ne govoreći ništa uze je za ruku. Ona ga pusti, nasmiješi mu se neiskazanom slatkoćom, zadovoљna što je minuo laki oblačić, ne hoteći ni ona da govori. Za tim pruži ruku preko maloga zida na desno prama travnoj ledini u poļu, na kojoj bjehu procvjetale sase; ubra jednu i dade mu je.

Baš kad stigoše do vratâ od obzida Carreova, izade kñigonoša. Cortis ga zazva i upita ga, je li donio pisama u kuću Carrë.

— Za Vas, gospodine zastupniče, jesam; Vi ih uvijek imate hrpu. Za kontesu ništa. Samo novine.

— A za mene? upita ga Jelena, sva ustresena.

— Ne, gospodo; ništa za Vas.

Jedan dan još! Jelena uzdrža dug uzdah oblakšańa, ali nehote pritiše Cortisovu svojom mišicom. On je pogleda i začudi se videći joj onoliku zadovoљnost u očima. Kako to, kad je žeđela imati vijestî od strica? Ona se zacrveni, pogadajući njegovo čudeće, i brzo reče da se za stalno stric mnogo zabavlja u Rimu, pa više ne misli na njih; bole tako!



Uđoše i okretoše prijekim putem koji, jedno sto koraka od ograde, ravno vodi Jelinoj sobi za učeće pa daće k vili.

— Hoćemo li ući? reče Cortis prolazeći mimo sobu.

Jelena se malo nasmiješi, pomicajući da se on ne stavla kako su obojica napištani, ali se ipak ne opre.

— Sjesti, to ne! reče smijući se kad je ušla. Jadnoga moga divana!

Cortis ne bješe pomislio na to. Pokaja se zbog svoje rastrenosti i htjede izaći. Ali sada ona ne htjede, da se ne uščini e ga kori. Možemo stajati na nogama, ne žuri nam se ići kući. I stade voňati ljubice i banksijanske bijele ruže što bijahu na stolu u jednoj mjedenoj posudi. U toliko Cortis razgledaše knige.

— Oh! usklikne on. Tvoje *zahvale i pozdravi!*

Bješe to onaj svezak djela *Memoires d'outre-tombe* što ga Jelena, odlazeći u Rim, bješe ostavila majci da ga vrati Cortisu. Cortis ga pak bješe zaboravio u dvoranici kontese Tar-kvinije, a sada Jelena, našavši ga u kući, bijaše ga opet uzela.

— Nijesu prijali? reče Jelena, gledajući ga ljubaznim pogledom. Bili su odveć hladni?

Koja slatkoća, koja čistoća u osmijehu i pogledu! On je uze za obje ruke i gledaše je ēuteći. Ču se korak na pijesku. Jelena brzo izvuče ruke. Odmah iza toga uđe sluga i javi im, da ih je gospoda kontesa vidjela gdje idu i da ih čeka odmah.

— Što je? upita Jelena.

— Mislim da je došao jedan telegram, odvrati sluga. Regbi da dolazi gospodin konte Lao.

— Eto zašto nije pisao, reče Cortis.

Jelena ne odgovori već pokuša da sakrije lice, jer bi se imala radovati radi te nenađene vijesti, a bila je toliko uzbudena da bi se mogla možda pokazati mirna ali ne radosna.

Ni kontesa Tarquinija nije bila presretna radi one vijesti; ne bi joj bilo ni malo žao da je izočnost gospodina djevera duže potrajala. Sad je mogla u kući zapovijedati po svojoj volji, sad niko nije mrmošio, niko se nije mrdio kada bi ona govorila, niko joj nije govorio: „to su ludosti!“ Sad je u jednu riječ mogla odahnuti.

— Evo vam, reče, pružajući kćeri telegram. Jesi li vidjela? Telegrafava iz Bergama. Pa što mu pada na pamet dovesti



onoga jadnoga staroga Clenezzija, koji bi mnogo bole stajao kod kuće! Ne razumijem ništa. Pa što je hodio u Bergam?

Tako jadna žena iskašivaše svoju unutru lutinu; iskašivaše se nada sve završujući da od onakih čudaka vaļa očekivati svaku stvar.

Što će se biti dogodilo? pomislaše Jelena uzlazeći u svoju sobu. Hoće li već biti sve uređeno? Hoće li već biti uglavljen dan i mjesto odlaska? Bože, je li već na putu pismo od kojega se bojala? Muž joj, prije nego ode iz Rima, bješe poslao pismace u kojem se obvezivaše, da će joj pisati pet šest dana prije odlaska. Činilo joj se da vidi svoga strica, da ga čuje gdje govori „otputovaće toga i toga dana“, a ježna joj prolazaše tijelom i lomlaše joj misao. Na koju će uru stignuti taj stric? Želkovaše ga grozničavom čežnjom. Takvo je staće najgore. I ne imati duše u koju da ulije svoju, nemati nikakve pomoći, utjehe! Sve da i vjeruje kao Cortis, ipak ne bi mogla moliti da joj stric donese dobru vijest, sretno, nepomišljeno riješenje. Sad već što je učineno učineno; više se ne može mijenjati. Samo se može reći: „Gospodine, budi voļa tvoja“.

Ona stajaše ondje pred svojim prozorima, s dlanima pritisnutim na obraze, očiju raskolačenih, s uprtom mišu na one riječi od molitve, kojima ipak srce još ne pristupaše. Ču glas Cortisa koji stanovaše u prizemnom malom kvartijeru ispod ne, a koji sada bješe otvorio prozor te govoraše s nekim. Ah ne, srce joj nije htjelo izreći one riječi; nije moglo! Sree je htjelo života, ljubavi, sreće! Dva dlana pritisнута na lice spuzoše se niz obraze grčevitim izrazom koji joj još više raširi oči. „Danijele!“ reče ona ispod glasa, tjeskobno. I zaklopi oči, te se osjeti za čas na njegovim prsimma s njegovom ljubavi i njegovim imenom.

Kontesa Tarkvinija dode da se posavjetuje sa kćeri koju će sobu pripremiti za senatora Clenezzija, kakav će mu objed zgotoviti, mrsni ili posni, jer je subota, a kontesa još dobro ne pozna senatora, ne zna ništa o njegovim idejama, o njegovim navikama. Nije baš ni malo želna ovih dosada.

— Barem, reče kad osta sama s Jelenom, veļu da ćemo obaznati što za tvoga muža. I nije ti pisao, a?! Lijepa je, znaš. Tako si još slobodnija, možeš ostati dokle hoćeš.



Ona nije znala ništa o tajnim Laovim preduzećima; znala je samo, po Jeleni, da ga je one večeri u Rimu ostavila dosta mirna, s nadom u riješenje koje neće, kako je kazivao, biti najgore od mogućih, te sklona da nu pusti da slobodno ide ili ostane kako joj je milije.

Jelena joj ne odgovori, već podje za nōm dole da vidi malen kvartijer naprama Cortisovu, u koji se imao namjestiti Clenezzi. U dvorani nadoše Cortisa gdje čita neka pisma; kad prodoše mimo nu nasmiješi se put Jelene ne rekavši ni riječi.

— Reci mi ti, Danijele, upita ga kontesa, vrativši se u dvoranu nakon dva minuta, reci mi što se ima spraviti tome senatoru. Mrsno ili posno?

— Jelena zna, odgovori Cortis.

Jelena se začudi.

— Ja znam? reče.

Cortis se požali nekim licumjerstvom, izdanim od radosnih oči, što ne čita negova pisma. Ta bio joj je jednom pisao da Clenezzi ide na posni ručak u Transtevere, gdje mu neki lombardski kuhač spravlja nekakve... nekakve... kako ih zove? *casonsei*.

— Ah da, sada se Jelena sjeti.

— Srami se! usklikne joj mati. Kalaje, jer imaš razlog. Zaboraviti jednu stvar baš u pravome času kad je treba znati!

Ode da vidi umije li nezin milanski kuhač spraviti to jelo. Jelena počeka da majka zatvori za sobom vrata, pa upita rođaka, misli li zbiļa da ne čita negova pisma.

— Znaš... nadoda, htjela je reći: koliko puta!

Ali ne dovrši rečenicu. Cortis razumje te uzevši je za ruku privuče je da sjede uza nu, na divan.

— Znam, reče on nežno. Domišlam se.

Ona mu prepusti svoju ruku i gledaše u muku čas na nu, a čas na vrata. Pomišlaše da će možda otpotovati do malo dana, te da joj je slobodno dopustiti sebi takve naslade. Za tim šapnu:

— Primio si toliko pisama.

— Da, od prijatelja iz Rima.

Ona pogleda svoju zasužnenu ruku i reče još tiše nego prije:



— Što hoće?

— A, ništa, hoće vijestî od mene, hoću li doći i kada.

— Sada ne... reče ona.

— O ne za stalno!

Jelena osloboди svoju ruku i stade lako gladiti Cortisove, gledajući ih i šapčući:

— Ali kašne... kad budeš dobar... baš dobar... baš kako prije...

Sada stište one ruke, podiže lice i nasmiješi se slatko a u isto doba neiskazano žalosno, govoreći:

— Onda hoćeš?

— Hvala ti, Bože! reče kontesa Tarkvinija, ulazeći opet. Umije ih spraviti.

— Da! reče Cortis, dižući se ne odgovorivši Jeleni. Sad smo za objed mirni. Za večeru jednu bocu, malo Donizetti-ja ili Pergolesa, i čovjek je sretan.

— Za muziku eto Jelene, reče kontesa.

— Ja ne udaram ni po što. A na koju uru govorite da dolaze?

Ne mogahu doći nego na šest i pô; još je falilo više od četiri ure. Kiša je bila prestala. Kontesa je imala da učini dva tri posjeta u mjestu. Dade upregnuti i nakon četvrt ure ode.

— Kakva smo pisma jedan drugome pisali! reče Cortis, sjedajući opet kraj rodice. Regbi nemoguće!

— Zašto *nemoguće*?

— Pitaš me?

Jelena poniče očima i reče bojazljivo i ozbiljno:

— Nijesam htjela da me ti lubiš.

— Zašto nijesi htjela?

— Znaš, jer sam mislila da tako ne možeš biti sretan.

Cortis se prignu k njoj i reče osmjejući se:

— Ali sada ne misliš više tako, ne vrzu ti se takve ludosti po glavi?

— Mislim još, odgovori Jelena, sakrivajući lice. Samo nemam više one snage. Znaš, nadoda spuštajući od jednom ruke kao mrtve, da sam se u Siciliji nadala umrijeti?

On je zgrabi za ruke i zagleda se u nju, stiskajući usne i dišući s mûkom, kao da se boji da mu je ne odnesu s bogom.



Noj se za čas zamantra te pritvori oči osjećajući da je snage izdaju, izvuče malo po malo ruke i odmače se u protivni ugao od kanapeta. U taj čas prođe kroz dvoranu sluga noseći raznih stvari u sobe određene senatoru Clenezzi-ju.

— Hoćemo li iziti na dvor da se malo prošetamo? reče Cortis. Više ne daždi.

— Odveć sam umorna, odgovori Jelena. Hajde ti sam.

Cortis ne odgovori i ne mače se. Sluga prođe opet ispred njih i izide.

— Bilo bi bole, šapnu Jelena.

— Što bi bilo bole?

— Da sam umrla.

— Ti ne smiješ to nikada reći! poviše Cortis tako silovito, da se ona poboja da ga ne čuju, te mu učini znak da se umiri i da govori polakše.

— To ne smiješ reći, prihvati on tiho, ali još uzrujanim naglaskom. Ne znaš što govoriš. Ne znaš kako te ja ljubim. Ne dopuštam sebi ni jedne grešne misli, znaš Jeleno, ni jedne! Nikad! Ali, reci mi, misliš li da sam ja rođen za onu nisku sreću za kojom čezne većina? Meni je, vidiš, potreba da ljubim i da trpim za ono što ljubim. Tada sam sretan, tada osjećam kao životni plamen u duši, kao blagoslov božji, osjećam cijelo svoje čovječko dostojanstvo, cijelu svoju snagu. I kada se tiče mojih ideja, moga zavičaja koji toliko ljubim, znaš, savijest mi veli da bi oni imali biti preči od svega. Dobro, i za njih sam sretan što trpim. Što se više bore proti meni, što me više vrijeđaju, što više trpim, bole mi je. Ako me sada malo privlači misao da se vratim u Rim i u parlament, to je s toga što se bojam da neću moći ništa dobro izraditi, a ne radi protivljeñā. I, ako te ljubim, Jeleno, kako, kako hoćeš da moja sreća ne bude u tome štoću te i daљe ljubiti, žrtvujući, sada i sved, sve što se ima žrtvovati, ali ipak znajući da me i ti ljubiš i da je tvoja ljubav isto tako jaka, isto tako plemenita kako i moja? Kako hoćeš da se ja oženim? Zašto? Da mi život bude ometen, a duša prazna? Moja si ljubav ti, moj si život ti, moja si sreća ti, i ovako, živeći kao dusi, moleći Boga da nas sved pomaže, i da nas jedan ili drugi dan boje združi, ne velim na ovome svijetu! Jer ga ja ovako molim, znaš, i u to mnogo vjerujem!



Sada je Jelena disala s mukom, pijući negove tople riječi i negov pogled. Bilo je odviše! Od jednom skoči, stiše mu jako jako ruku, ne ozove se negovu dozivaњu, već izide u vrt kroz zapadna vrata i klone na jedno od železnih sjedala što ih je kontesa držala na dvoru.

Jak, studen vjetar bješe udario sa sjevera i hujaše kroz jеле, bijesnaše u grmlju i u gličini ovijenoj oko mrvoga čempresa, u travi na livadi, mijesajući svoj glas s dubokim glasom Rovesa koji dolaže s desne strane suzbijene od pustih i golijih hridina brda Barka. Pri dnu Val-di-Rovesa nebo je bilo vedro. Trak svijetle vedrine puštaše da se vidi snijeg i sunce na dalekim vrsima Val-Posene. Na vrhu Passa Grande nije više bilo magle; crni mu prosjek izdvajaše se na jasnim oblacima koji bijesno jurahu prama jugu; a onamo osprijeda, između Val-di-Rovesa i Val-di-Posene, stupovi Vojvodina Krila crveňahu se nekom vedrom svjetlošću.

Jelena osjećaše okrepnu u prizoru neba i brdâ; osjećaše bijesni, studeni vjetar kao duh čistoće i mira, koji joj prija čelu i prsima, koji joj stišava misli, krv i srce. Pa i žamori, potresi pretrpljeni od drveća, svi razni žalosni i srditi glasovi vjetra prijahu joj, i ako sada s njima nije mogla da se razgovara kao nekada, kada ih je prisluškivala u kojem puštom kutu, promatrajući sama, blažena, a toliko joj slatkih misli padaše na pamet, toliko sañarija. Ni brdima nije mogla sada da govori, ali je ipak mogla usred njihovih milih, poštovanih oblijeća da prisluškuje svoje srce kao usred svoje sobice.

Ah ludo, nerazborito srce, što li je govorilo?

— Otići ću, govoraše, ali da ne podem? I kucalo je onda, kucalo jako, kako kao da će pući pomislajući silom, protiv slabe otporne voće, na neizmjernu radost življenja uza ní, znajući da će tako biti cijeloga, cijelog života. „Ne, ne, reče ona ispod glasa, ali ipak izgovarajući riječi, otputovaču, otputovaču vaļa da otputujem“. I zadovoljivši tako savijest, odmah se povraćaše onim mislima, cijeneći da može barem za čas udovoljiti mašti.

— Kontesino! dovikne joj soberica s prozora. Nemojte stati na ovome vjetru!

Ona se trže kao da su zatekli nezinu tajnu, ustade i zakloni se u maleni kabinet, gdje barem ne dopirahu nečedne oči.



УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА
Svezak *Mémoires-a* bijaše onđe otvoren na stolu kako ga je Cortis bio ostavio. Jelena ga uze. Još, još ona stranica, one riječi „jamais ternie“. Ne mogaše s njih skinuti oči, a izgledaše kao da dolaze njoj, baš njoj, one riječi u zgodan čas; branila se, govorila je sebi da nena vola nije sagrijesila već samo mašta. Još nema lage, ma ni jedne male lage u nezinu životu! Pak nastavi čitaće gotovo besvijesno i zaustavi se na onim drugim riječima:

„Depuis t'avoir vu, mon coeur s'est relevé vers Dieu, et je l'ai placé tout entier au pied de la croix, sa seule et véritable place“.

Velik mûk nastade u nezinoj duši, dug mûk svake misli i svakoga čustva. Pomisli zatim da bi i ona htjela da može štovati krst. Prihvati opet knigu i čitaće:

„Il n'est rien tel, mon ami, que l'idée de la mort pour nous débarrasser de l'avenir“.

I ovdje se zaustavi.

To je istina, u Sićiliji je željela umrijeti. Sada ne, premda joj se budućnost prikazuje onako strašna. Kako to? Regbi nemoguće. Ima li možda u tminama nezine duše mnogo više korijena nade nego ona sama misli; možda ima i nekog neodređenoga straha da će doći slabo prepravljena k onoj tajni s one strane od groba, o čemu su ona i Cortis imali onako protivno mišljenje. Kakva muka za nju da ona umre bez vjere!

Bila bi htjela misliti na tu vjeru, a nije mogla. Ono mučno očekivaće dolaska stričeva pri svakom kucaњu urâ iz Vilaskure navalivalo je na nju sve jače i raslo je svaki čas sve više. Bila je umorna a nije mogla stajati mirno. Teško joj bijaše stajati tu, ili biti s majkom koja se već bila vratila kući. A falilo je još gotovo tri ure do šest i po.

Stajaše na pragu od kabinetra, kada buka kopitâ i točaka zamjeće pod trijemom. Ustuknu po nagonu. Sada se bojala da ne bude stric. Kako tako brzo! Koliko bi dala da ne bude on, da zakasni barem još jednu uru! Još nije ni promislila ima li ga pitati što za muža ili će čekati da on sam progovori; nije još ni promislila kako će udesiti svoje držaće da je on ne mogne proniknuti, jer s njim, koji zna toliko stvari a možda ima i koju tajnu sumnju, ne će biti lako pretvarati se. Eno, jest on,



baš on; eno bučnih pozdrava Cortisovih i glasa sénatora Clenezzi-ja. Majka joj dava nalog jednomo sluzi da zove kontesinu. Ona se ohrabri i ode put trijema.

Senator Clenezzi doveđe joj u susret sâm, s klobukom u ruci, vičući:

— Vidite li, vidite li, vidite li? Vaš stric, znate! Ja se ne bih nikada bio usudio! Draga barunice! reče on, klađajući se i smiješeći se vas kada bješe na domaku da joj stisne ruke.

Jelena mu odgovori sa nekoliko užudnih riječi, pa ga odmah zapita za strica.

— Sad je dobro, baš dobro, odgovori senator. Pobjegao je unutra bojeći se vjetra, jer je ono pak ozbilna stvar. Nijesam nikad video onoga čuda. Mal' što se nijesam ugušio u kolima.

— Jelena ga prekide, pitajući ga kakve je vole stric.

— Ah, dobre, dobre, sasvim dobre. Htio bih da ste ga vidjeli jutros, kad smo se uputili. Htio je krenuti jutrošnjim mješovitim vozom samo da dode koju uru prije. Bio je kao dijete.

— Recite mi, zapita još Jelena u žurbi. Znate, li je li svršio svoje poslove u Rimu? Da se nema više vraćati?

— O regbi da nema, regbi da nema. Rekao mi je da sad važa da štedi i da se neće maći odavle za dugo, ali da je stalan da će sved imati dobro društvo. Hajdemo, hajdemo, barunice, jer će inače pobijesniti.

I doista Lao iz dvorane kucaše jako na stakla zovući: „Oj!oj!“ Jelenu, koju su senatorove riječi bile za čas sledile; ali se otrese i odletje onamo smješkajući se.

(Nastaviće se).





ЈАН ХУС.

— Коста Мајкић. —

VI.

(7)

Утјеџај интердикта на Праг. — Помиритељни суд и његово ријешење. — Збињек пристаје на то ријешење. — Збињек пријети краљу. — Смрт Збињекова. — Албик надбискуп. — Папа Иван XXIII. позива на кресташку војну и учесничима оправшта гријехове. — Хус устаје против тога. — Хусово учење. — Јероним прашки. — Странка Хусова расте. — Спалење папских була.

Сто година раније интердиктом су папе задавале страх свакоме, од тога стрепљаху и сиромаси и богати; пред ријечу »интердикат« (клетва) и саме окруњене главе хваташе тресавица. У Златноме Прагу, 1411. год., на интердикат нико ни главе не окрете, бар у први мах. Хус и даље у Бетлејемској капели службу врши и проповиједа, а то исто чине и његови пријатељи. Бездана међу хијерархијом и народом све се више отвараше. Неки свештеници, који се хтједоше по интердикту управљати, морадоше побјеђи из Прага од разјаренога свијета. Сама влада ставља се против капитулу; драгоцености главнога храма св. Вита даде влада пренијети у Карлов Тин (краљев замак; импозантна грађевина лежи јужно од Прага). Надбискуп Збињек видје, да је промашио цијељ.

И он приступи по наговору неких виших лица на поравнање. На поравнање пристала је и страна Хусова. Краљ сâm изабрао је суце, и то Рудолфа III. Курфирста (кнеза бирача) Саксонско-Виртембершкога, Стибора Седмоградскога (заступника Сигисмунда краља угарскога) и Лака из Кравара у Моравској, највишега дворанина, који је имао предсједавати суду; осим те тројице још су изабрана четири прелата и четири свјетске велможе или високи чиновници. Преговарања, на којима је и Хус са још тројицом својих пријатеља учествовао, повољно су текла, тако да је већ 6. јула могло бити изречено ријешење. У ријешењу је речено, да се и поравнање мора постићи најприје међу краљем и надбискупом, на онда међу овим и Хусом; даље, да се има одузети папи свако мијешање у тај спор, и да га је нужно ријешити на домаћем тлу. Надбискупу је предложено писмо, на основу којега он има обавијестити папу, да у току истраживања није нађено ни у Прагу нити другдје



какве јереси, и да је међу њим и универзитетати, посредовањем краљевим, постигнуто изравнање, ради чега и моли Ивана ХХІІ. за ослобођење од цензурâ*) и да ријеши Хуса дужности да лично излази пред св. столицу. Хус опет од своје стране требао је, ма којим било начином, некако се приближити надбискупу.

Хус је на све пристао што се од њега изискивало. Њему у осталом није ни било тешко пристати на све што се од њега тражаше, јер услови бијаху по њега часни. Dana 1. септембра у Карловом Колеју, пред ректором и свеучилишним збором, Хус је прочитао свој писмени саставак, у ком исповиједа своју вјеру и отура од себе окривљења, која су му учињена. Тога истога дана послао је писмо Ивану ХХІІ., које се у свему попуњало с оним што је на универзитетати говорио. Надбискуп не пристаде на поравнање, изречено од постављенога суда. Он јави 5 септембра краљу, да му част и савијест не допуштају да предложено писмо папи пошље. Збињек у том свом допису усудио се да мало и попријети краљу, пребацујући му, да је странчарски радио бирајући судије, и да је сам краљ на страни његових противника те да ће ради тога он, надбискуп, потражити помоћи од краљева брата Сигисмунда. И заиста чим је Збињек тако писмо Вацлаву IV. упутио, он оставља Праг и креће се пут Угарске, и док је краљу Вацлаву писмо стигло, надбискуп је био већ на граници Моравске. Али путем се Збињек тешко разболи и 28. септембра 1411. подлеже тешкој бољезни. Смрт, тај стари и добротвор и крвник људски, ослободи га од свакога даљега напрезања, од сваке и правдне и неправедне борбе.

Видјели смо да је Збињек неколико година био врло наклоњен Хусу, као што смо и то видјели, да се Збињек успео на надбискупску столицу с лијепом жељом да појача морални углед чешке цркве. Узео је Хуса за свога савјетника, али како је било стотина других, који су дуже вријеме поткопавали слогу која владаше међу надбискупом и синодалним проповједником, то су најзад и успјели, те Збињек, који располагаше мршавим, готово никаквим богословским образова-

*) црквене казне.



њем и којему недостајаше самосталност у расуђивању и поступању, разлази се с Хусом и поводи се за другима, који се не могаху изједначити с Хусом ни у знању ни у карактерности. Надодаћемо, да Хус није никад ни најмање мрзио Збињека; он вазда уважаваше мишљење његово и штоваше његов морални карактер.

Држало се, да ће се смрћу Збињековом и бој стишати. Тому се још више вјеровало, кад је за бискупа изабран Албик из Уничова, који бијаше потпуно одан краљу. Албик је имао и пространо знање, али не богословско. Папа га је потврдио тек 25. јануара 1412., али свој надбискупски палиј*) добио је тек у мају исте године. Али баш с тим палијем стигле су из Рима и двије буле, у којима се надбискупу заповиједа, да продужи дјело претходника свога: истрагу над јеретицима. Тако је ватра изнова распирена.

Раскол међу папама још једнако трајаше. Папе још једнако бацаху један на другога анатеме. Тако Иван XXIII. омрзну на напуљског краља Владислава, што овај држаше странку његову противнику Гргуру XII. Зато Иван XXIII. позива правовјерне на оружје, на крсташку војну. Али је папа једнак, он не ће ништа бадава, он свакога, ко ту војну подупре, опрашта од свијух грехова и то за свагда, свакому отвара рај!

Прелат и декан Пасавски (онај исти што Албiku донесе палиј и двије буле), као главни папски комисар, дonio је у мају још дviјe бule, u kojima se оглашаваше крсташка војна. И отпочеше по црквама проповиједи. Да би народ те проповиједи боље посјећивао, лупало се у бубњеве на све стране Прага. По црквама бjeху истављени и »жrtveni kovchezи«, u које народ имајаше бацати за »svetu voјnu« svoј mукom zaređeni trud.

Надбискуп Албик одобри да се могу збирати дарови у »жrtvene kovchegе«, али није допустио да се проповиједа о спаситељној војни, што је Хуса веома успокојило. Неки са богословске факултати стадоше доказивати, да папа има права и гријехе опрштати и опроштајнице продавати. Нарочито се

*) Pallium је кратка кабаница, која служи као знак надбискупски.



у том доказивању одликоваше Стефан Палеч, човјек лабаве душе и ниска харектера.

Хус и његови пријатељи не хтједоше ћутати. Они се одважно дигоше противу папе, доказујући да то није хришћански гласати војну и народ на њу потицати. Богословска факултат нарочитим листом забранила је свима бакаларима о папским булама што говорити. И Хус је био бакалар, па ипак није хтио ту наредбу послушати. Он објави да ће предавати у Карловом Колеју о том, има ли папа права гријехове отпуштати и у рат позивати. Већина са богословске факултати мољаше надбискупа, да то предавање забрани, али се није могло ништа учинити противу одлучности Хусове. Хус у својој расправи не спори да свјетска власт не би имала права мачем се борити, али, што се тиче папе, он тога права нема; папа или бискуп никад у име цркве не смју мача вадити и борити се за свјетске интересе и земаљска добра. Хус своја тврђења ослањаше на многа мјеста из Еванђеља. »Кад би Иван XXIII. — наводио је Хус — запитао Христа: »Господе, хоћеш ли да дигнемо народ па да затремо краља Ладислава и Грегора XII. као и њихове приврженике?« — он би му одговорио: »Не знate, чијега сте ви духа, кад толико душа хоћете да упропастите и саблазните проклињањем, упропашћивањем и убијањем! Зашто не слиједите моје примјере? Јер сам ја својим ученицима забранио, да осуђују одвећ строго оне који су се мене одрекли, и ја сам се молио за оне који су мене разапели: »Оче, опрости им, јер не знају шта чине!« Ако жели папа ићи за Христом, онда је дужан молити се за своје противнике и побјеђивати их благом ријечју. Он мора говорити: »Моје краљевство није од овога свијета«; дужан је благосиљати оне који га проклињу; тако ће Господ дати му мудрост, којој се противници не могу одупријети, и т. д.«

Хус је био дубоко одан вјеровању да је милост божија само неке људе унапријед одредила за спасење. У својој расправи од 7. јула 1412. он доказује, да ни сам папа не може знати је ли предестинован (у напријед одређен) за спасење. »Папа није безгрешан, као Спаситељ, већ је грешан као и други људи. И сам апостол Петар је гријешнио као што се и из св. писма види. Никад никоји од свештеника не може



безусловно гријеха опростити, а нарочито не за новац или за какав други еспап. »Бадава сте добили, бадава и дајете« — рекао је Спаситељ. Да се човјеку гријеси опросте зависи од његове вјере, побожности, живота и унутарњега покажања. Говорити нам: »Претпостављени, прелати, духовништво, калуђери и народ одобравају папске крсташке буле, па зар није лудорија такому мноштву одупирати се?« — није већина ваљда имала и право, јер би и онијех 400 попова Балових имало правду а не један једини Илија. Бог зна, те и сад није на свијету више дјеце лажи него ли истине. Сваки прави хришћанин (ученик Христов) мора отвореним очима испитивати, да ли буле папске одговарају закону божијему, па не одговарају ли одбацити их». Из ових ријечи ми познајемо Хусов индивидуализам; он брани личну слободу, особно право на познавање и проучавање како св. Писма, тако и свијех наређења у хришћанској цркви.

Послије Хуса говорио је онај познати Јероним Прашки. Снагом свога говора он је масу одушевио, и ова га је из дворане, где је била расправа, готово на рукама однијела кући. Хусова расправа наишла је на велико одобравање, те он стече још више приврженика у Прагу.

На посљетку стадоше с папским булама јавну комедију тјерати. Неки Воксо из Валдштајна, који бијаше мио двору, приредио је сјајну поворку: у коције посадио дваје јавне женске, којима је папске буле тако око врата свезао да су им о прсима висјеле; за њима је ишло мноштво народа с копљима и мачевима. Најприје су пошли пред палачу надбискупову на Малој Страни, отуда одоше преко Влтаве по великому мосту и пређоше на Старо Мјесто, а одавде даље на пољану у Новом Граду. Ту су распалили огањ и на њему папске буле спалили. То спаљивање као да је била пародија и одмазда за спаљивање Виклифових књига.

(Наставиће се).





ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Једна социјалистичка књига.

Amour libre par Charles Albert, bibliothèque sociologique N.ro 26. Stock, éditeur. Paris. (Друго издање).

Ова честита књига, која изгледа на први поглед да носи наслов каквог сентименталног романа Фелисјеа Шансора, поникла је у вријеме када се у Француској расправљају више него икада социјална питања и када се, више него икада, осјећа одлучна струја за реорганизацијом данашњег трухлог друштвеног поретка. Француска фамилија у деветнаестом вијеку уздрмана је и скоро пропала тиме што је из ње изшла жена поведена једном странпутицом, која је требала да буде пут у њену слободу и у грађанску равноправност коју данас и приinci уживају. Од госпође романсијерке Жорж Сав и њезине апсурдне теорије о *слободној љубави*, француска је жена поднијела тешке моралне кризе: то најбоље свједочи данашња депопулација француског пучанства и необично рапшћење проституције. Књига под горњим насловом не спада у чисту књижевност; она је више добра него што је лијепа. Ово је студија о узроцима данашњег мизерног стања француске породице, студија документована и исцрпна, и једна књига која се не јавља сваки дан. Њу је писао један млади француски социолог који је више него сух научник: он је човјек који осјећа, и кога боли оно од чега несвијесно болује данашње изопачено друштво — ради чега и долази у књизи често пута огорчен тон и заједљива фраза. Кад вам речем садржину ове књиге, видјећете да је приказивање овакве литературе потребно у нас, у свакој ревији и сваком листу, исто толико много колико јој се много и консеквентно показује индиферентности. Ако наше друштво болује мање више од истих махна, добро је тражити лијека док је на вријеме; ако ли не болује, добро је да се од једне невоље сачува док није касно. Ова је књига једна од најозбиљнијих социолошких ствари у потоње вријеме, у вријеме када се у италијанском парламенту расправља питање о увођењу развода брака, када хоће роман-



сијери француски браћа Маргерити да то исто изазову у Бурборнској Палати, и када пред француским сенатом стоји отворено питање о правима жене у имовном цртаљу у браку.

Г. Шарло Албер говори о неправилности и нечовјечности којом се везује данашњи брак, тако звани *mariage de convention*, у коме је основа материјална ствар оних који се везују на заједнички живот. Брак је постао прост трговачки уговор. Модерна фамилија на западу то је трговина у којој има исто онолико препредености колико у свакој другој трговини. Досада, која иде до неодољиве мржње оних који су заједно за то да се воле, узрок је разводима, који су врло учествали и који ће учестати још више, ако се брзо не ријеши питање о развађању које је постало најактуалније. За писца ове књиге данашњи конвенционални брак, са свима његовим апсурдностима, неморалнији је од проституције. Заједнички живот оних двоје који живе заједно, јер *не могу* друкчије, биједан је; онај где живе заједно јер *не смију* друкчије, *подао је*. Да се нашој дјеци не ставља у изглед така одвратна и ужасна перспектива, има само један начин: основа брака треба да буде само љубав оних који се жене, чиста љубав и разложно пријатељство, које долази у сваком случају где супрузи показују заједничку идентичност у правилном узгоју. Таква је *љубав* само *слободна* и она је једина могућа да учини сносним и сретним онај монотони и напорни живот који се и зове живот у браку.

Нај јаче је документован онај дио ове књиге у коме се доказује да је узрок данашње проституције у Француској само зло економско стање. Он нам показује да је проституција долазила некад и из других разлога: тако је у старом вијеку она била чин религиозни. У античким храмовима богиња, (Астарте и Афродите) младе су се дјевојке проституисале јавно, и новац који се добијао падао је у благајницу храма. Такав је случај био некад и с индијским играчицама, бајадерама, које су биле полу-свештенице. Хетере су живјеле у доба када је дјевојкама био дозвољен блуд прије вјенчања. Проституција је dakle стара ствар. Доцније тек, у доба када имућни људи траже међу робињама своје љубавнице, почиње проституција да бива из досаде која је долазила од брака у коме није било љубави. Данас, у Француској, као и другдје, јавна је прости-



туција дошла из злијех економскијех разлога, и писац је пун гњева и гнушања против друштва које ту срамоту и неправичност трпи и легитимује. У Паризу она расте нечуvenо. Године 1865, у Паризу је било 60.000 проституткиња; данас их има 300.000. Тај број запрепаштава и показује да проституција корача брже него популација. Највише се проституишу слушкиње, па онда праље, па шваље, па флеристкиње (продавалице цвијећа): слушкиње од господарева страха и да не изгубе мјесто, праље од слабе зараде, а флеристкиње зато јер често остају без посла (*chaumage*). Писац не пориче ни закон да се пороци нашљедују, али статистиком доказује да је релативна зарада француске раденице два франка и по. Када одвоји од тога за стан, одијело и друге трошкове, остаје јој 90 сантима (пара) за храну, с чим је у великим градовима немогуће живјети. При томе рад је ужасно напоран: у неким радовима жене носе тешке вреће угља на раменима и не могу да дирну срце људи који их гледају у тим доживотним физичким мукама. У Брисељским и другим фабрикама свиле и конца дјевојке раде од 6 у јутро до 7 у вече, у врућини од 28 до 35 степени, у дворанама пуним тешке водене паре, од које раденица послије један сахат добије одијело мокро као на највећем пљуску, од чега јој плућа трухну и ноге изједа болест коју оне зову *cancer d'eau* (водени рак). Блато које отпада од конца пада им по тијелу и лицу; њихова пажња је концентрована на стотине мосурова конца у машини пред којом стоје, што умара и сатире њихову душу. И зар така муčеница може да има обавезâ за друштвени морал? — пита се писац огорчено, и зар да се не баци на улицу и прода своје тијело, које треба да живи, макар умрло, у животу пуном срама бјежећи од живота пуног очајања, и живота који није мање сраман и нечовјечан? Али бачена на сокак, је ли изbjегла све несреће? Не, тада долазе заразне болести. Свако познаје добро онај закон у Француској, који сваку заражену дјевојку осуђује на тамницу. Од 300.000 таких невољница, у Паризу уписане су у регистар, као такве, само 2000. Ма која заражена женска, која изиђе из бонице послије такве болести, записана је у регистар проституткиња. У Безансону, 1875. и 1887. г., дјевојке које су вјереници напустили силом је полиција затворила у



јавне блудне куће. — Па ипак колико има данас жена удатих у великим градовима, које су присиљене да дијеле с мужем зараду, и које би биле вољне да сиђу на ту срамну пијацу, кад их не би задржавале ове опасности, а које би заборавиле у невољама на сваки други морал осим на морал обзира према себи. Колико би међутим простијуткиња напустило свој ужасни занат за увијек, да знаду где ће наћи економско и социјално обезбиђење.

Ова је књига, са документима који су у њој, грк и болан протест на данашње саможиво доба у коме су морални закони мртво слово на хартији пред сировим и страшним законима живота и његових потреба. Њу треба да прочита и грађанин, и пјесник, и свештеник, и војник. Она је директан поклич пун бројака и навода, без романтичних заплета и без фраза, и оставља својом сировом и жалосном истином дубљи и болнији утисак него и један хумани нови роман пок. Золе или Толстоја.

Ђ.



B I L E Š K E.

KNIŽEVNOST.

Pjesmu, коју donosimo на првој strani, spjevao je naš prijatelj Pavle Orlović (pseudonim) u pomen Urošu Trojanoviću, prigodom opijela što ga je priredila Srpska Dubrovačka Omladina u dubrovačkoj pravoslavnoj crkvi. Pjesma je spjevana u metru Cardueci-jevih Ode barbare.

* *

Sada kada se navršuje stogodišnica ustanka srpskoga naroda pod Karadordem, Stojan Novaković, srpski naučenjak i državnik, napisao je za Letopis Matice Srpske: Vaskrs srpske države, političko-istorijsku studiju o prvom srpskom ustanku (1804-1813). U ovoj lijepoj studiji pisac se poglavito zadržao na određivanju uzrokâ samoga pokreta narodnoga 1804. god. i spojašnjih činilaca, koji su najviše doprinijeli da se prvi ustank onako razvije, a zatim poslije uspjeha u prvim godinama završi neuspjehom 1813. godine.

* *

Neumorni radnik na geografskom poju i poznati naučenjak Dr. Jovan Cvijić napisao je novo djelo: Osnova za geografiju i geologiju Makedonije i Stare Srbije, koje se sada štampa u izdanju Srpske Kraljevske Akademije. Jedna glava toga djela izlazi u „Srpskom Kniževnom Glasniku“.

* *



УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБLIОТЕКА
Mladi srpski pjesnik Rakić izdao je jednu svesku svojih pjesama, koju je kritika s priznaštem zabilježila.

U sjednici filosofsko-istorijske klase Carske Akad. Nauka u Beču od 9. dec. pr. god. podnio je pravi član prof. Konst. Jireček treći i posljednji dio svoje radnje o Romanima u gradovima Dalmacije tokom srednjega vijeka. U ovom trećem dijelu pokupljena su porodična imena i nadimci u gradovima dalmatinskim od g. 1000—1500. U alfabetском spisku ima 2293 prezimena porodičnih ili pojedinih lica. Ta su prezimena podijeljena ovako: Na Drivast dolazi 13, na Skadar 8, na Ulein 57, na Bar 87, na Kotor 236, na Dubrovnik 554, na Splet 316, na Trogir 118, na Zadar 411, na Rab 178, na Krk 283, na Osor i Cres 31. Jireček je naročito uzeo u obzir, naslovivši se na historijske dokumente, imena varoških plemića, za tim pomoraca i trgovaca, u koliko u srednjem vijeku imadahu stalna imena ili karakteristične nadimke. Na kraju ovoga djela ima jošte nekoliko dodataka, koji se odnose na čitavu radnju.

Glavni saradnik ruskih listova „Kurijera“ i „Ruskoe Slovo“, gospodin Milan Bojović — Srbin, preveo je na ruski jezik „Ribara“ Vojislava Ilića. Ruska kritika oduševljena je ovim Vojislavlevim djelom. Ona „Ribara“ preuznosi više od Geteovog „Fausta“, iz razloga što u „Ribaru“ princip dobra održava prevagu.

G. Bojović nije se zaustavio samo na tome. On je uspio da jednog čuvenog ruskog kompozitora oduševi za ovo djelo. Kompozitor — koji je, uzgred budi rečeno, i veoma bogat čovjek — riješio se da ovo djelo Vojislavljelo komponuje, kako bi se moglo na Moskovskoj i Petrogradskoj operi prikazivati. U toj cijeli on će se s projeća krenuti s g. Bojovićem u Srbiju, da se upozna sa srpskim narodnim i umjetničkim melodijama i kompozicijama, kako bi mogao „Ribara“ prikazati rуској publici u duhu čisto srpskih motiva.

„Politika“.

Čitamo u beogradskim listovima, da je glavni urednik novosadske „Zastave“ Jaša Tomić napisao u stihovima dramu Marko Kraljević. Ta drama ima dva dijela, svaki dio je u pet činova. Isti listovijavaju, da će Srpsko Narodno Pozorište u Beogradu za prvi put prikazati tu dramu u dvije predstave.

Profesor zagrebačke universitati Dr. Đuro Šurmin izdao je prvi dio Hrvatskoga preporoda, koji obuhvata vrijeme od 1790-1836. g. O istom predmetu pisali su iscrpno Rus P. Kulakovski i Polak Zdiehovski.

UMJETNOST.

Josip Mandić, hrvatski komponista, komponovao je operu Petar Svačić, koja je bila u Lubljani prikazana dva puta s uspjehom.

Srpski komponiste: Mokraňac, Manojlović, Krstić, Marinković, Dušan Janković, Božo Joksimović i St. Binički — izjavili su se jednoglasno protiv operete u Srpskom Kr. Narodnom Pozorištu u Beogradu.



LISTOVI.

Izašao je prvi broj „Omladinskoga Glasnika“, lista srpske omladine. List će izlaziti u mjesечnim sveskama, a štampavaće se u Sr. Karlovcima. Prvi broj je lijepo ureden.

„Srpska Domaja“, list za zabavu i pouku, počeo je opet izlaziti, ali sada u Brodu na Savi. Glavni je urednik paroh Velko Lukić.

„La Nuova Rassegna bibliografico-letteraria“, što izlazi u Firenci, stavila je sebi u zadatku, da upozna Italiju s književnošću srpskom i hrvatskom i u opće sa svim duhovnim radom Srbâ i Hrvatâ. Uredništvo toga lista u objavi veli, da između svih slovenskih književnosti najveći interes može pobuditi književnost srpsko-hrvatsku, jer da to dolazi od trajnih odnosa obiju zemalja, od geografskoga položaja i od općih interesa. List izlazi jednom na mjesec i stoji 6 kr. na godinu.

Na Sušaku počeo je izlaziti „Glazbeni i Kazališni Vjesnik“.

LICA.

Geografsko društvo u Petrogradu izabralo je D.ra Jovana Cvijića za dopisnoga člana.

Bečka Akademija Nauka ponudila je D.ru Jovanu Cvijiću, da vodi jednu geološko-geografsku ekspediciju u Malu Aziju.

NAUČNE USTANOVE.

Na svom godišnjem skupu Srpska Kraljevska Akademija izabrala je ove nove članove: Sima Matavuļa, književnika, za redovnoga člana akademije umjetnosti; Sava Uroševića, profesora Velike Škole, i D.ra Mendeļeva, ruskoga naučenjaka, za dopisne članove akademije prirodnih nauka; Aleksjeja A. Šahmatova, ruskoga naučenjaka, za dopisnoga člana filosofskih nauka; Vaclava Tomeka i Lub. Niderla za dopisne članove akademije društvenih nauka.

— Jugoslavenska Akademija u Zagrebu ustanovila je odsjek za umjetnost.

— Predsjednik „Rada“, društva za izdavanje listova i knjiga, pokrenuo je misao za osnivanje društva za novinare i književnike.

— U program proslave stogodišnjice srpskoga ustanka unijet je i prvi kongres srpskih lekara i prirodnika. Do sada su prijavili teme za predavaњa na kongresu 32 lekara i prirodnika. Organizacioni odbor kongresa u tome pogledu javlja:

„Kako je sa mnogih strana izjavljena žeљa da se rok prijave produži, organizacioni odbor je riješio, da se rok prijave temâ produži do 14. aprila 1904. godine.“

Dan za držanje kongresa odrediće se i javiti docnije.

Član kongresa može biti svaki onaj, koji se bavi ili interesuje lekar- skim ili prirodničkim naukama, ma kojoj narodnosti Slovenstva pripadao. Predavaњa na kongresu mogu se držati ma na kome od slovenskih jezika.

Sekcije kongresa ovo su: 1. Lekarska i apotekarska. — 2. Fizičko- hemijska i matematička. — 3. Biološka. — 4. Abiološka. — 5. Veterinarska i agronomска. — Po potrebi dijeliće se sekcije u pojedine odjeljke.